

**4. ročník hudebního festivalu
nejen terezínských skladatelů**

Věčná naděje

24. října – 23. listopadu 2021

Nadační fond Věčná naděje

Členové správní rady fondu:

Martina Jankovská

Jiří Polák

Michal Stachník

Karl-Heinz Steffens

Výkonná ředitelka: **Irma Mrázková**

Dramaturg festivalu: **Petr Nouzovský**

PR festivalu: **Anna Mašátová**

Autor textů: **Vlasta Reittererová**

Překlad textů: **Arnošt Polák**

Vybranými večery provází: **Eva Hazdrová-Kopecká**

Grafický design a sazba: **Formata v.o.s.**

Tisk: **STUDIO PRESS s.r.o.**

www.vecnanadeje.org

Obsah

Úvod / 5

Program / 9

24. říjen 2021 / 10

26. říjen 2021 / 17, 18

4. listopad 2021 / 22

5. listopad 2021 / 25

7. listopad 2021 / 28

10. listopad 2021 / 30

23. listopad 2021 / 33

Autoři / 39

Programme / 55

Vážení a milí posluchači, návštěvníci a příznivci festivalu Věčná naděje,

na podzim 2020 jsme pro vás připravili třetí ročník mezinárodního hudebního festivalu Věčná naděje. I přes plné nasazení a naději v překonání nástrah pandemie jsme program nemohli realizovat. Před koncem roku 2020 však vznikla dvě krásná videa „Terezínští autoři“ a „Hudební festival Věčná naděje“, která jsou stále k vidění na youtube / webu [vecnanadeje.org](https://www.vecnanadeje.org). Tamtéž naleznete záznamy dvou koncertů z jara 2021, a to „Kvartet pro konec času“ v podání našich renomovaných sólistů a „Dorůžka, Fischmann a Novák představují nepoznané písně židovských autorů“, kteří ve Španělské synagoze představili původní jazzovou i židovskou etnickou hudbu.

Nyní vám s velkou radostí představujeme vlastně čtvrtý ročník mezinárodního hudebního festivalu. Jeho titul – Věčná naděje – se letos stal více než v předchozích letech velkou motivací. Nový festivalový tým, který pracuje od počátku roku 2020, navázal spolupráci s novými sponzory a podporovateli a rozhodl o načasování festivalového ročníku 2021 v podzimních měsících. Dramaturgie roku 2020 dále pokračuje v roce 2021 v širším zaměření na posluchače všech věkových kategorií a na další žánry.

Za velmi prestižní považujeme spolupráci s projektem Musica non grata, jehož nositelem je Národní divadlo a který je finančně podporován Spolkovou republikou Německo prostřednictvím jejího vel-vyslanectví. Společně jsme letos připravili koncert ve Státní opeře a divadelní představení Brundibár ve Stavovském divadle.

Nadační fond Věčná naděje se připojil k akcím vzpomínkových institucí k 80. výročí vzniku ghetta v Terezíně a počátku transportů českých Židů do vyhlazovacích táborů. Hudba z Terezína, která je stále ústředním tématem festivalu, je tentokrát zajímavě doplněna básněmi z Terezína, které napsala Ilse Weber a působivě zhudebnila Bente Kahan. Tyto verše jsou autentickým svědectvím o životě ve válečném ghettu. Život s hudbou v Terezíně chceme dále představit v přednášce, uspořádané ve Winternitzově vile, jejíž původní majitelé byli rovněž postiženi holocaustem. Navíc jsme k tomuto výročí připravili audioknihu ze vzpomínek Erika Poláka, který v Terezíně žil jako čtrnáctiletý chlapec.

Nám, organizátorům festivalu, i vám, návštěvníkům byl dopřán milostí osudu život ve svobodě. Takové milosti se nedostalo těm, jejichž život a uměleckou tvorbu chceme připomínat. Co nás napříč generacemi má spojoval, je naděje v dobrý, plodný a vzájemně prospěšný život, naděje v tvůrčí projev za těžkých okolností, naděje ve zdraví a prosperitu.

Těšíme se s vámi na viděnou a přejeme krásné zážitky na všech festivalových akcích.

Martina Jankovská

Členka správní rady
Nadačního fondu Věčná naděje

Mezinárodní projekt Musica non grata

Musica non grata, čtyřletý cyklus operních a koncertních představení a kulturních akcí, je mezinárodním projektem České republiky a Spolkové republiky Německo, finančně podporovaný Velvyslanectvím Spolkové republiky Německo v Praze. Projekt přibližuje bohatý pražský hudební život na začátku 20. století a mezi dvěma světovými válkami, který byl v období nacionálního socialismu ze značné části ochromen. Umělecky a vědecky orientovaný projekt nabízí milovníkům opery, divadla a vážné hudby jevištní produkce a koncertní provedení oper, symfonická a komorní díla pronásledovaných skladatelů. Jak název napovídá, Musica non grata zaměřuje svoji pozornost k „nežádoucí hudbě“ – k hudebníkům a hudebnicím umlčeným nacionálním socialismem. Mnozí z nich byli nacistickým režimem vytlačeni na okraj společnosti, pronásledováni a zavražděni. Hudba těchto skladatelů a skladatelek rozezní své tóny v pražských operních domech v letech 2020–2023.

V centru projektu stojí hudba českých a německých, především však židovských skladatelek a skladatelů, působících v Praze v letech 1910–1930, kteří se stali objektem pronásledování ze strany nacionálního socialismu. Nejde přitom jen o takzvané „terezínské skladatele“ jako Pavel Haas, Hans Krása, Gideon Klein a Viktor Ullmann, nýbrž i o další šikanované hudebníky.

Patří k nim Franz Schreker, Erwin Schulhoff, Rudolf Karel, Emil František Burian a Karel Berman, kteří byli pronásledováni pro svou

etnickou příslušnost, politické názory nebo aktivní účast na hnutí odporu. Jsou to však také umělci, které totalitní režim donutil k emigraci a našli útočiště ve svobodném světě, mezi nimi Ernst Křenek, Erich Wolfgang Korngold, Alexander Zemlinsky, Jaromír Weinberger, Paul Hindemith a Bohuslav Martinů. Jedním z hudebních okruhů projektu tvoří bohatá židovská hudební kultura Prahy a hudba a životní osudy žen skladatelek, například Ludmily Peškařové, Vítězslavy Kaprálové, Emmy Destinové, Ilse Weberové, Geraldiny Muchové a Julie Reisserové.

Stranou zájmu nezůstávají ani jedni z největších klasiků hudby 20. století jako Igor Stravinskij, Alban Berg či Arnold Schönberg – i jejich „zvrhlá“ hudba měla podle nacistické teorie zmizet ze světa. Přímou křiklavou absurditou nenávislné ideologie pak chceme ukázat i na příkladu dvou hudebních mistrů z těch největších – Felixe Mendelssohna Bartholdyho a Gustava Mahlera, jejichž dílo – zásadně formující evropské hudební dějiny – nemělo žádoucí „rasovou kvalifikaci“.

Projekt byl zahájen slavnostním koncertem 30. 8. 2020 ve Státní opeře. Více informací o Musica non grata najdete na webových stránkách www.musicanongrata.cz.

Autor textu: Musica non grata

A sepia-toned photograph of two hands reaching towards each other, with the fingers just inches apart, creating a sense of tension and hope. The hands are positioned diagonally across the frame, with one hand on the left and the other on the right.

Program

Festival Věčná naděje 2021

24. říjen

Státní opera, 19.30

Vilém Veverka – hoboj
Vera Talerko – soprán
Jarmila Balážová – mezzosoprán
Jaroslav Březina – tenor
Miguelangelo Cavalcanti – baryton
Pavel Švingr – bas
Olga Machoňová Pavlů – dirigentka
Orchestr Státní opery
Martina Kociánová – průvodní slovo
Vilma Cibulková, Tomáš Töpfer – přednes

Pavel Haas:

Studie pro smyčcový orchestr
Suita pro hoboj a klavír
 (Suita pro hoboj a klavír op. 17,
 orchestrace Ondřej Kyas)
Furioso – Con fuoco – Moderato
 Vilém Veverka

Antonín Dvořák:

Serenáda pro smyčce E dur op. 22
 (1. a 2. věta)
Moderato – Menuetto
 Připomínka dirigenta Karla Ančerla

Přestávka

Gideon Klein:

Partita
 (Trio pro housle, violu a violoncello
 v úpravě Vojtěcha Saudka
 pro smyčcový orchestr)
Allegro – Lento – Molto vivace

Krátké čtení:

A. Lustig: adaptace povídky *Velká bílá cesta*

Antonín Dvořák:

Když mne stará matka
 z *Cigánských melodií op. 55*
 (orchestrální verze) – Jaroslav Březina

Viktor Ullmann:

Císař Atlantidy / Der Kaiser von Atlantis
 Připomínka Karla Bermána
Árie Smrti / Das waren Kriege
 Pavel Švingr
Árie Bubeníka / Hallo, hallo
 Jarmila Balážová
Árie Dívky / Ist's wahr, dass es
Landschaften gibt – Vera Talerko
Árie Císaře / Der Kriegt ist aus
 Miguelangelo Cavalcanti
 Finále *Komm, Tod, du unser werter Gast*
 Vera Talerko, Jarmila Balážová,
 Pavel Švingr, Jaroslav Březina

Kulturní dění v Terezíně vzniklo za okolností, které nacističtí mučitelé nepředpokládali, když na úzký prostor soustředili hudební a divadelní umělce různých profesí, tvůrce i interprety, k nimž se připojila řada nadšenců. Hrál se divadlo, konaly se koncerty, vznikala nová díla. Zpočátku utajované hudební produkce a improvizovaná představení se nacistům staly prostředkem k vystupňování podvodu, skrytého pod heslem „Vůdce daruje Židům město“, jak existenci tábora prezentovali navenek. *Studii pro smyčce* napsal skladatel **Pavel Haas** pro hudební těleso, které v Terezíně založil dirigent Karel Ančerl. Její část zahrál orchestr 1. září 1944 za okolností, které jen podtrhly absurditu fenoménu kulturního života v koncentračním táboře. Na příkaz nacistů byl v Terezíně natočen propagandistický film, který měl ukázat „svobodný život Židů“ stranou války; součástí filmu bylo i vystoupení Ančerlova orchestru. Režisér filmu, německý herec a režisér Kurt Gerron, byl po dokončení natáčení odvezen do Osvětimi a usmrčen v plynové komoře. Další provedení *Studie pro smyčce* se uskutečnilo 13. září. Skladatel Viktor Ullmann, jehož terezínské hudební kritiky jsou významným pramenem, napsal: „Studie zcela vyrůstá z podstaty smyčcového orchestru a dobře zní; [...] celek ukazuje ruku hudebníka, který ví, co chce, a také to dokáže.“ Skladba zazněla v Terezíně ještě nejméně dvakrát. V polovině října byli Pavel Haas, Karel Ančerl a mnozí další deportováni do Osvětimi. Ančerl přežil a party Haasovy *Studie pro smyčce* se mu podařilo po válce shromáždit, s výjimkou partu kontrabas, který dokončil Haasův žák a životopisec Lubomír Peduzzi; takto se podařilo partituru zrekonstruovat. Skladba prozrazuje vliv Leoše Janáčka, zní v ní ohlasy Haasovy opery *Šarlatán* z roku 1938, ale také moravského folkloru a synagogálních zpěvů.

Suita pro hoboj a klavír Pavla Haase, kterou pro orchestr upravil Ondřej Kyas, byla snad zamýšlena jako kantáta pro sólový tenor a orchestr, jak Lubomír Peduzzi usoudil z grafické podoby zápisu sólového hlasu v autorově skice a jeho recitativního charakteru. Vokální stylizaci hlasů dechových nástrojů však nalezneme i v jiných Haasových skladbách, a ani melodické citáty nejsou v Haasově díle výjimkou. Několikrát uplatnil svatováclavský chorál, jehož archaickou podobu propojoval s prvky synagogálních zpěvů. Útržky textů a autografu *Suity* se zdají podporovat Peduzziho hypotézu, že skladatel odbojný text zamlčel a využil výmluvné hudební citáty srozumitelné i bez textu. Ve *Suitě pro hoboj a klavír* tak použil vedle svatováclavského chorálu také melodii husitské písně *Kdož jsou boží bojovníci*. Od chvíle, kdy Bedřich Smetana propojil svatováclavskou a husitskou tradici v cyklu symfonických básní *Má vlast*, se staly obě písně symbolem, jenž byl v roce 1939, kdy Haas komponoval *Suitu*, naprosto jednoznačný. *Suita* vznikla během tří měsíců. Čistopis už skladatel nevypracoval a zdá se, že se ještě chtěl ke skladbě vrátit. Příhodná chvíle, na kterou čekal, však už nenastala. Skladba zazněla poprvé na koncertě, uspořádaném k uctění skladatelovy památky v Brně 30. listopadu 1946 v provedení hoboisty Františka Suchého za klavírního doprovodu Ludvíka Kundery.

Serenády byly původně hudební zastavení, jaká provozovali zamilovaní kavalíři pod okny svých vyvolených. Instrumentální podoba serenád vytvořila cyklickou formu, jež takové podvečerní vystoupení imituje. Pětivětou *Serenádu E dur op. 22* napsal **Antonín Dvořák** během necelých dvou týdnů v květnu 1875 a dýchá z ní atmosféra šťastného životního období. Ohlas

skladatelova umění začal pronikat za hranice Čech a šíření jeho skladeb napomáhali také čeští hudebníci. Jedním z nich byl violista Alois Buchta, rodák z Prostějova a člen orchestru vídeňské Dvorní opery, který se pokusil zprostředkovat provedení *Serenády E dur* Vídeňskými filharmoniky. Dvořák poslal začátkem září do Vídně orchestrální hlasy skladby a Buchtovi psal, že bude spokojen, i když jen Richter řekne, „že se mu skladba dobře líbí“. Dirigent Vídeňských filharmoniků Hans Richter později provedl řadu Dvořákových děl, nabídka *Serenády* však u něj tehdy ještě neuspěla. Poprvé zazněla poprvé 10. prosince 1876 pod taktovkou dirigenta Adolfa Čecha a orchestru Filharmonia, který tvořili společně orchestrální hráči českého Prozatímního a německého Stavovského divadla. Roku 1878, před vydáním tiskem v berlínském nakladatelství Bote & Bock, ještě Dvořák provedl ve skladbě drobné revize. Dvořákova *Serenáda* se stala také součástí repertoáru Ančerlova terezínského orchestru. Zazněla tam mimo jiné zmíněného 13. září 1944 spolu s premiérou *Studie pro smyčce* Pavla Haase a *Meditací na svatováclavský chorál* Josefa Suka. K dirigentovu výkonu Viktor Ullmann napsal: „Karel Ančerl je dirigent, který má formát a mnoho umí; že heroickou prací dal dohromady toto těleso a vychoval je, je dokladem jeho kvalit, ale také jeho nadlidské trpělivosti.“ A ke Dvořákově skladbě: „Dvořákova proslulá *Serenáda* si dobyla srdce posluchačů, jako všude. Je to nádherný exemplář hudební geniality, Dvořák je vůbec jeden z mála mistrů nekonečného proudu tvárných, jasných myšlenek, jak je tomu jen u Bacha, Mozarta a Schuberta.“

Píseň „Když mě stará matka“ je nejznámější z Dvořákova cyklu *Cigánské melodie op. 55*, zkomponovaného roku 1880. Předlohou

je stejnojmenná básnická sbírka Adolfa Heyduka. Motivy ze života kočovného národa Cikánů patřily v období romantismu k často uplatňovaným a souvisely s hledáním lidových a národních kořenů. O písně Dvořáka požádal tenorista Gustav Walter, rodák ze severočeské Bíliny, člen vídeňské Dvorní opery. Heyduk své básně přeložil do němčiny a Dvořák komponoval přímo na německý text. Píseň „Když mě stará matka“ zpíval Walter poprvé 4. února 1881 ve Vídni a „docílil zvláštním půvabem velmi zajímavé skladby i úžasné poetickým přednesem pronikavého úspěchu“.

Poslední dokončenou skladbou **Gideona Kleina** bylo zřejmě *Smyčcové trio*. Dopsal je 7. října 1944, devět dní před transportem do Osvětimi. Klein v Terezíně vystupoval jako klavírista a komponoval. Dlouho se mělo za to, že si kompoziční techniku osvojil až zde a teprve v Terezíně skladatelsky vyzrál. Nález jeho raných skladeb z pozůstalosti však potvrzuje, že do Terezína přišel už jako hotový skladatel, jemuž tamní podmínky – řečeno slovy jeho spoluvězně Viktora Ullmanna – poskytl „školu formy“. Před transportem do Osvětimi zanechal Klein své skladby v Terezíně a tak se jich většina jako zázrakem zachovala. *Smyčcové trio* je dvojím poutem spojeno s lidovou hudbou Kleinova moravského rodiště. Prvním poutem byl vztah k národním tradicím, jaký prožívala mladá generace inspirovaná Vítězslavem Novákem, Leošem Janáčkem a Aloisem Hábou, druhým poutem vědomě vyvolaná připomínka ztraceného domova. V první větě tria lidový prvek převažuje především v rytmické složce. Druhou větu tvoří osm variací na moravskou píseň „Kněždubská věža“ s typickou moravskou harmonií, finální věta je opět založena především rytmicky a bez ohledu na okolnosti, za

jakých vznikla, nepostrádá mladistvý humor. Úpravu pro smyčcový orchestr, kterou nazval *Partita*, vytvořil roku 1990 skladatel Vojtěch Saudek (1951–2003).

V jednoaktové opeře *Der Kaiser von Atlantis* (Císař Atlantidy) vytvořil **Viktor Ullmann** spolu s libretistou Petrem Kienem (1919–1944) variantu pohádky o „smrti kmotřičce“. V jejích protiválečném díle rozpoutá Císař válku všech proti všem, ale Smrt odmítne vykonávat svou povinnost, lidé na bojištích trpí a nemohou zemřít. Smrt klade podmínku: vysvobodí umírající, ale Císař se jí musí vzdát jako první. Role Smrti byla psána pro Ullmannova spoluvězně Karla Bermana (1919–1995), příštího člena Národního divadla v Praze. Dílo spojuje prvky *commedia dell'arte*, *singspielu*, kabaretu, revue i moderního hudebně-deklamačního divadla, vystupují v něm postavy z různých epoch. Dívka a Voják zastupují současnost, postava Harlekýna pochází ze středověku, Smrt je nadčasová, Císař představuje stále se v dějinách vracející symbol moci, bezohlednosti a pýchy. Postava nazvaná Bubikopf patří k 20. století (jméno poukazuje k módě účesů Ullmannovy současnosti), Bubeník je ohlašovatel zpráv z netechnické minulosti, Tlampač představuje mechanizaci moci. Provedení opery *Císař Atlantidy* bylo původně stanoveno na 1. května 1944, zkoušky se ale protahovaly a v červenci 1944 byly zastaveny; důvod není zcela jasný, z dochovaných pramenů je však patrné, že Ullmann na opeře stále pracoval. Do Terezína musely už v polovině roku 1944 proniknout zprávy o porážkách wehrmachtu a vyvolat ve vězňích naději na brzké ukončení války. Tak lze vysvětlit Ullmannovu téměř hektickou práci na úpravách. Na podzim byly zahájeny masové transporty do Osvětimi. Ullmannovy skladby zkompo-

nované v Terezíně uchoval jeho spoluvězeň, filozof a historik umění Emil Utitz (1883–1956), který je předal spisovateli Hansi Güntheru Adlerovi (1910–1988), autorovi jedné z prvních prací o Terezíně. Po Adlerově smrti přešla tato část Ullmannovy pozůstalosti do archivu Sacher-Stiftung v Basileji. Opera *Der Kaiser von Atlantis* byla poprvé provedena roku 1975 v Amsterdamu v úpravě anglického dirigenta Kerryho Woodwarda. V autentické verzi zazněla 22. dubna 1992 v Saarbrückenu a následujícího roku v inscenaci společností ARBOS z Klagenfurtu, která uvedla operu pohostinsky i v Praze. Českou premiéru (v překladu Martina Stolbenka) uvedlo 6. prosince 1995 Národní divadlo v Divadle Kolowrat.

Olga Machoňová Pavlů

Olga Machoňová Pavlů studovala klavír, skladbu, dirigování, sbormistrovství a zpěv na Pražské konzervatoři. Roku 1991 odjela na studijní pobyt do Švýcarska, kde její příští zaměření výrazně ovlivnil dirigent Manfred Honeck a kde dnes žije. V roce 1997 se stala finalistkou mezinárodní dirigentské soutěže ve francouzském Besançonu,

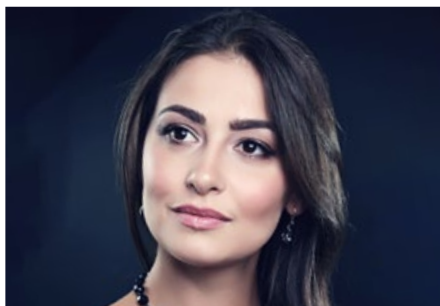

dvakrát obdržela Cenu Švýcarské kulturní nadace. V roce 2006 jí byla Senátem České republiky, Ministerstvem zahraničních věcí ČR a Univerzitou Karlovou udělena cena „Významná česká žena v zahraničí“. Dirigovala řadu zahraničních orchestrů (Basilejský symfonický orchestr, Rozhlasový symfonický orchestr ve Stuttgartu, orchestry v Bielu, Winterthuru aj.), v České republice PKF – Prague Philharmonia, Moravskou filharmonii Olomouc, Filharmonii Bohuslava Martinů ad. Vystoupila také v opeře v Curychu, ve Státní opeře Praha a ve Stavovském divadle. Propaguje dílo Vítězslavy Kaprálové.

Vilém Veverka

Hobojista Vilém Veverka absolvoval Pražskou konzervatoř a Akademii múzických umění v Praze. Zásadním impulsem v jeho uměleckém rozvoji bylo účinkování v mládežnickém tělese Gustav Mahler Jugendorchester a následné studium u předního německého hobojisty Dominika Wollenwebera v Berlíně. Jeho profesní rozvoj podstatně obohatilo dvouleté působení v Berlínské filharmonii. Roku 2003

se stal vítězem jedné z nejprestižnějších hobojevých soutěží, Sony Music Foundation v Tokiu. Jeho repertoár zahrnuje díla všech stylových období od baroka po současnost. Spolupracuje s významnými českými i zahraničními orchestry. Nahrál a v českých premiérách provedl řadu skladeb druhé poloviny 20. století (L. Berio, B. Britten, E. Carter, M. Feldman, W. Rihm, I. Yun, B. A. Zimmermann), včetně koncertů Bohuslava Martinů a Marka Kopelenta. Pořídil první českou kompletní nahrávku Dvanácti fantazií pro hoboje sólo G. Philippa Telemanna a s Ensemble Berlin-Prag, který v r. 2011 spoluzaložil, první souborné provedení Triových sonát J. D. Zelenky. Vilém Veverka je uměleckým vedoucím souboru Philharmonia Octet a ambasadorem francouzské firmy Buffet-Crampon.

Vera Talerko

Litevská sopranistka Vera Talerko absolvovala Hudební a divadelní akademii ve Vilniusu a účastnila se řady mistrovských kursů. Je laureátkou soutěží pořádaných v její vlasti (1. cena soutěže ve Vilniusu 2015) i mezinárodních interpretačních

soutěží (Berlín, 2. cena; Kaliningrad, 3. cena). Od sezony 2016/17 je sólistkou Norské národní opery v Oslu, kde ztělesnila například role Loly (*Cavalleria rusticana*), Frasquity (*Carmen*), Marzelliny (*Fidelio*) či Musetty (*La Bohème*). Roku 2017 hostovala na Rossiniho festivalu Bad Wildbad v Německu. Věnuje se opernímu i koncertnímu zpěvu.

Jarmila Balážová

Mezzosopranistka Jarmila Balážová studovala na konzervatoři v Bratislavě a na Janáčkově akademii múzických umění v Brně, roku 2015 absolvovala studijní pobyt ve Varšavě. Je nositelkou ocenění z pěveckých soutěží, spolupracuje se slovenskými ansámblly barokní hudby Il Cuore barocco, Solamente naturali či Musica Aeterna. Účastní se různých uměleckých projektů ve spolupráci s Opera Diversa, Brno Contemporary Orchestra, International Choir Academy Lübeck, L'armonia terrena. Roku 2020 vystoupila v Janáčkově *Glagolské mši* na koncertě s orchestrem a sborem Accademia Nazionale di Santa Cecilia v Římě pod taktovkou Jakuba Hrůši.

Miguelangelo Cavalcanti

Rakousko-brazílský barytonista Miguelangelo Cavalcanti studoval ve své vlasti a pokračoval v Evropě. První angažmá získal v Teatro Nacional de São Carlos v Lisabonu. Hostoval v Théâtre Royal de la Monnaie v Bruselu, v Lipsku, Hamburku, Kolíně nad Rýnem a Basileji, také v Praze, poprvé jako Guglielmo v *Così fan tutte* roku 1992. V letech 1995–2001 byl sólistou Opery v Grazu, 2004–2011 Státní opery Praha, od ledna 2012 je sólistou Opery Národního divadla. Jeho zatím poslední rolí na této scéně je Monterone v nové inscenaci Verdiho *Rigoletta*.

Absolvoval několik turné v Číně a Japonsku, vystoupil na operních festivalech v Jižní Koreji a v Singapuru, Salcburku, v Bonnu, na koncertech v Anglii, Francii, Švýcarsku a Polsku. V roce 2015 vedl v Brazílii vlastní mistrovské kurzy. Věnuje se také interpretaci písňového repertoáru.

Pavel Švingr

Pavel Švingr studoval na Akademii múzických umění v Praze a na Univerzitě hudby a divadelních umění ve Vídni. Získal ocenění v Mezinárodní pěvecké soutěži Antonína Dvořáka v Karlových Varech (2009) a 1. cenu v Berlíně (2011). Roku 2010 debutoval v Plzni, spolupracoval s divadly v Liberci a Českých Budějovicích, 2013 hostoval na letním festivalu na hradě Alden Biesen v Belgii. V letech 2013–2015 byl angažován v Severočeském divadle v Ústí nad Labem, odkud přešel do Opery Národního divadla v Praze. Intenzivně se věnuje také koncertní činnosti. Je držitelem Ceny ředitele Národního divadla pro umělce do 35 let.

Jaroslav Březina

Jaroslav Březina patří k operním i koncertním sólistům s rozsáhlým repertoárem hudby různých stylových období. Od roku 1993 je sólistou Opery Národního divadla v Praze, kde vytvořil bezpočet rolí tenorového repertoáru. Podílel se na nahrávce korunovační opery Jana Dismase Zelenky *Sub olea pacis et palma virtutis*, která získala roku 2002 cenu Cannes Classical Awards. Hostoval v Teatro Reggiově v Turíně a v Londýně. Ke stěžejním položkám jeho repertoáru patří Janáčkův *Zápisník zmizelého*, který mnohokrát provedl na domácích pódii, také se s ním představil v Teatro Real v Madridu. Je držitelem Ceny Thálie za rok 2015.

26. říjen

Kostel sv. Vavřince, 18.30

Zdeněk Dušek – režie

Daniel Krejčík – interpret

Autorské čtení knihy Erika Poláka:

Tři kapitoly

Erik Polák, otec zakladatele Nadačního fondu Věčná naděje, Jiřího Poláka, strávil v Terezíně 2 roky. Bylo mu tehdy 13–14 let. V 80. letech minulého století napsal první část svých zamýšlených pamětí – o své rodině, šťastném dětství, mládí, o životě v Terezíně, o svých kamarádech a vychovatelích, o šťastném návratu z Osvětimi a Friedlandu. Z plánovaného díla pod názvem *Tři kapitoly* Erik Polák dokončil jen kapitolu první, ta byla vydána vlastním nákladem Jiřího Poláka v roce 2006.

Další informace najdete na straně 37 viz Projekt Theresienstadt.

4. listopadu 2021 bude audiokniha *Tři kapitoly* zveřejněna na webových stránkách a sociálních sítích festivalu.

Více o panu Eriku Polákovi najdete na www.erikpolak.cz.

PORTRÉT ERIKA POLÁKA

Naděje

Proč? Proč poslouchat?

Malý kluk, a ještě jedináček, hledá své kamarády, své místo na světě. Má to o něco jednodušší – mnoho nacistických nařízení mu utahuje smyčku kolem krku nejen obrazně, ale i ve skutečnosti. Stane se odsouzeným na smrt, který čeká na popravu, ale jen neví, zda je určitě odsouzen k smrti a kdy bude poprava. Ale tuší smrt, také proto, že mrtví kolem rychle přibývají. Ale má naději, že přežije a kapku naděje, že třeba i maminka přežije. Dnes tolik naděje nepotřebujeme, dnes není budoucnost tak černá. Ale ten kluk potřebuje kamaráda na zítřejší fotbalélek nebo malování. A pořád mu ještě není ani šestnáct let! Poslechněte si, co musel prožít, aby mohl slavit šestnácté narozeniny, a co k nim dostal. Kolik jste toho prožili vy?

Jiří Polák, syn Erika Poláka

26. říjen

Kostel sv. Vavřince, 19.30

Adam Skoumal – klavírní recitál

Johann Sebastian Bach:
Largo ze Sonáty C dur BWV 529
(úprava Samuil Feinberg)

Karel Berman:
Reminiscence – Suita pro klavír solo
(*Okupace, Osvětim – továrna na mrtvolu, Sám – sám*)

Felix Mendelssohn Bartholdy:
Písně beze slov
1. *Es dur op. 53 č. 2 Allegro non troppo* (sešit 4)
2. *fis moll op. 30 č. 6 Venetianisches Gondellied / Píseň benátského gondoliéra* (sešit 2)
3. *A dur op. 102 č. 5 Allegro vivace* (sešit 8)

Leoš Janáček:
Sonáta 1.X.1905 (Z ulice)
Předtucha (Con moto)
Smrt (Adagio)

Josef Suk:
Jaro op. 22a
Jaro – Vánek – V očekávání –
** * * (attacca) – V roztoužení*

Sonáta C dur BWV 529 Johanna Sebastiana Bacha je součástí sbírky šesti třívětých sonát, sestavené po roce 1720. Jedná se většinou o přepracování dřívějších skladeb pro různá obsazení, materiál *Sonáty C dur* byl částečně převzat z *Preludia a fugy* BWV 545. Jako je tomu v případě řady dalších Bachových podobných skladeb, není nástrojové určení jednoznačné, neboť pojem „Klavier“ označoval klávesové nástroje obecně. Volná věta sonáty, Largo v tónině a moll, vykazuje vliv italské hudby, například v rytmickém modelu italské sicily, který je však v bohaté ornamentice téměř setřen. Především se připomíná charakter lyrických vět houslových sonát Arcangela Corelliho. Largo je charakterizováno jako dialog hlasů, jehož oporu tvoří basso continuo. Věta výrazně melancholické nálady, v níž se subjekt a kontrasubjekt několikrát vracejí, kombinuje prvky tří hudebních forem – fugy, ritornellu a árie da capo. Jako Bach přepracovával skladby ostatních skladatelů a přetvářel je, stala se jeho díla výchozím materiálem dalším hudebníkům. Také *Sonáta C dur* se dočkala různých verzí, včetně aranžmá určených komorním ansámblům. Ruský klavírista, skladatel a muzikolog Samuil J. Feinberg (Fejnberg, 1890–1962) našel k Bachovi lásku už během studia na moskevské konzervatoři, kdy nastudoval *Temperovaný klavír*. Roku 1914 nabídl jeho provedení do koncertního programu; podle všeho se jednalo

o první kompletní provedení tohoto cyklu v Moskvě vůbec. Klavírní úpravu Larga ze *Sonáty C dur* BWV 529 vytvořil kolem roku 1933 a figuruje v jeho díle pod opusovým číslem 38.

Roku 1944 zkomponoval **Karel Berman** v Terezíně klavírní suitu, kterou nazval stručně *Terezín*; na závěr rukopisu připsal datum „k mým narozeninám, 14. dubna 1944“. Původním úmyslem bylo propojit suitu s písňovým cyklem *Poupata*, který vznikl krátce předtím, avšak následující události všechny plány zmařily. Teprve po mnoha letech se Berman v souvislosti s historickým dokumentováním vzpomínek přeživších ke svým terezínským skladbám vrátil. K původně třem písňovým cyklům *Poupata* připojil závěrečnou píseň a *Suitu pro klavír* rozšířil na samostatnou skladbu o osmi částech: Mládí, Rodina – Domov, 15. 3. 1939 Okupace, Továrna – Německo, Osvětim – Továrna na mrtvolu, Tyfus v KZ Kaufering, Sám – sám! a Nový život.

Suita tak tvoří jakousi hudební kroniku autorova života a vzpomínek – odtud také název *Reminiscence* – části však mohou být uváděny i samostatně. V Terezíně si Karel Berman prohluboval znalosti kompozice spoluprací s Viktorem Ullmannem. Na užitých klavírních prostředcích v *Suitě*, na její ostře profilované rytmické složce, disonantních střetech a motoričnosti je Ullmannův vliv patrný.

Blížkost poezie a hudby, jak ji cítili romantičtí umělci devatenáctého století, obhatila žánry o uměleckou píseň. Z veršů opatřených jednoduchými melodiemi a harmoniemi se staly prokomponované útvary, vyžadující školené hlasy a koncertní pódium. Spojení básnictví a hudby se

však promítlo i do ryze klavírní literatury ve skladbách s poetickými názvy. **Felix Mendelssohn Bartholdy** vytvořil mezi roky 1829–1845 osm sešitů vždy po šesti skladbách pod souhrnným názvem *Písně beze slov*, které poskytly základ novému žánru. Mendelssohn je komponoval v době debat o schopnosti hudby vyprávět příběhy a sdělovat ideje. Když se ho tázali, co mají jeho „písně beze slov“ vyjadřovat, odpověděl: „Kdyby mi stačila slova, nepsal bych hudbu. Lidé si obvykle stěžují, že je hudba příliš mnohoznačná, že nevědí, co si při ní mají myslet. Mně naopak připadají neurčitá slova, protože snadno dochází k nedorozumění. Hudba naplňuje duši tisíckrát lépe než slova.“ Typickými znaky *Písní beze slov* jsou lyričnost, zpěvnost, výrazná melodická složka, přehledná „písňová“ forma. Některé obsahují krátkou předehru a dohru, takže skutečně připomínají písně, jimž jen scházejí slova.

Vznik jediné klavírní sonáty **Leoše Janáčka** podnítila tragická událost z doby bojů o českou univerzitu v tehdy převážně německojazyčném Brně. Na 1. října 1905 byl do Brna svolán sjezd (Volkstag) zástupců Němců z Čech, Moravy a Rakouska, na nějž české obyvatelstvo odpovědělo manifestací, při které došlo ke střetu obou táborů. Nepokoje se přelily do dalšího dne, zasáhlo vojsko a před vchodem do Besedního domu byl smrtelně raněn truhlářský pomocník František Pavlík. Jeho pohřeb 4. října se stal dalším projevem českého národního smýšlení. Janáček se manifestace 1. října zúčastnil a událost pro něj znamenala silný impuls. Sonáta měla původně tři věty a mimohudební podnět jej vedl při formální výstavbě díla, o výsledku však nebyl přesvědčen a třetí větu – smuteční pochod – ještě před prvním provede-

ním v Klubu přátel umění v Brně 27. ledna 1906 zničil. Při premiéře tehdy zazněly pod názvy „Předtucha“ a „Elegie“ dvě zbylé věty a skladba nesla souhrnné označení *Z ulice 1. října 1905*. Když došlo později k provedení v Praze, odsoudil Janáček v náhlém záchvatu autokritičnosti i tyto dvě věty; podle vlastního vyjádření je hodil do Vltavy. Zůstaly naštěstí zachovány v opise u první interpretky, klavíristky Ludmily Tučkové. Teprve u příležitosti oslav svých sedmdesátin roku 1924 svolil Janáček k vydání skladby v nakladatelství Hudební matice Umělecké besedy a připojil k ní vlastní motto a věnování: „Bílý mramor schodiště Besedního domu v Brně. Klesá tu zbrocen krví prostý dělník František Pavlík. Přišel jen horovat za vysoké učení a byl ubit surovými vrahy. Památce dělníka probodeného při manifestacích za univerzitu v Brně.“ První věta ilustruje atmosféru, nabitou rostoucím napětím, vytváří ji tvrdošíjný rytmus a neodbytná figurace, působící jako utkvělá představa. Druhou větu otevírá obměněný motiv první věty jako kontrast mrtvolného ticha. Střídání eruptivních výbuchů a zastavení jakoby v úděsu ústí do závěrečného tichého doznění.

Shodou okolností se v programu dnešního koncertu objevuje jedno z oněch děl, která vedla impulzivního Janáčka ke zničení části jeho klavírní sonáty *1. X. 1905*. Na koncertě 27. ledna 1906 v Brně zazněla Janáčková sonáta v sousedství klavírních skladeb Vítězslava Nováka, Josefa Bohuslava Foerstera a **Josefa Suka**, od něžž bylo uvedeno pět skladeb pro klavír *Jaro op. 22a*. Vznikly roku 1902 po dokončení hudby k Zeyerově pohádce *Radúz a Mahulena* a Suk je v dopise hudebnímu spisovateli Otakaru Šourkovi ohlásil jako díla „radostná, plná lásky, něžného soucitu s utrpením,

ba i plná humoru“. Suk měl v úmyslu vytvořit cykly, vztahující se ke všem ročním obdobím, zkomponoval však pod společným opusovým číslem 22 pouze *Jaro a Letní dojmy*. Cyklus *Jaro* byl jako celek poprvé proveden 13. dubna 1905 v sále Plodínové burzy v Praze v interpretaci klavíristky Loly Beranové (1879–1969), která byla pro křehkost i vášnivost Sukova klavírního cyklu dobře disponována. Všestranná klavíristka později studovala u Vítězslava Nováka kompozici, pořádala koncerty pro mládež a působila jako učitelka klavíru.

„Jarem obohatil Suk českou literaturu hudební skvělým dílem, jehož myšlenkové bohatství, vzlet fantazie a lahodnost zvuková vykvétá v poetickou kresbu neobyčejné působivosti a sugestivních nálad.“

Dalibor, 29. 4. 1905

Adam Skoumal

Adam Skoumal v sobě spojuje dnes vzácnou kombinaci interpreta a tvůrce a pokračuje tak ve slavné tradici komponujících klavírních virtuózů lisztovského typu. Jako pianistu jej zná publikum v Evropě, v USA a v Japonsku. Jako skladatel se mu dostalo četných uznání, počínaje soutěží Pražského jara 1998. Coby doprovodě ho vyhledávají sólisté, zejména nejlepší houslisté své generace Milan Al Ashhab či Roman Patočka. Jeho klavírní technika si poradí s těmi nejtěžšími skladbami, jako jsou Rachmaninovovy koncerty, ale Skoumal jde nevyšlapanou cestou uvádění méně hraných skladeb. Ve výčtu dirigentů a orchestrů, s nimiž spolupracoval, najdeme Petra Altrichtera, Serge Bauda,

Lukasze Borowitze, Jiřího Kouta, Jakuba Hrušku, Leoše Svárovského, Stanislava Vavříka, Petra Vronského a Andrease Sebastiana Weisera, Slovenskou filharmonii, Bambercké symfoniky ad. V minulých letech se Adam Skoumal představil v cyklech České filharmonie či Symfonického orchestru FOK, na festivalech Pražské jaro, Moravský podzim, Janáčkův Máj, Centus Moraviae, Lípa Musica a podnikl také četná zahraniční vystoupení s orchestrem Národního divadla. Skladby si u něj v minulosti objednaly mezinárodní soutěže ve švýcarském Sionu a v Buenos Aires či festival Pražské jaro.

Adam Skoumal studoval na Pražské konzervatoři, poté na AMU ve třídě Jana Panenky a Petera Toperczera. Poté obdržel stipendium na Southern Methodist University v Dallasu a o dva roky později na Manhattan School of Music v New Yorku. Zúčastnil se řady mezinárodních mistrovských kurzů vedených Lazarem Bermanem, Andrásem Schiffem, Philippem Entremontem a Eugenem Indjicem či Mariánem Lapšanským.

Laureát několika českých a zahraničních soutěží dnes působí na konzervatoři v Praze jako pedagog klavíru a komorní hry.

4. listopad

Michnův palác, 19.30

Graffovo kvarteto

Wolfgang Amadeus Mozart: Smyčcový kvartet d moll KV 421

Allegro
Andante
Menuetto. Allegretto
Allegretto ma non troppo

Gideon Klein:

Fantazie a Fuga pro smyčcové kvarteto
Fantasia.
Lento – Andante cantabile – Largo
Fuga. Largo

Wolfgang Amadeus Mozart: Adagio a fuga c moll pro smyčcové kvarteto KV 546

Viktor Ullmann:

Smyčcový kvartet č. 3
Allegro moderato – Presto.
Scherzo mit Trio – Tempo I. – Largo
(quasi Fuge) – Rondo-Finale mit Coda.
Allegro vivace e ritmico

„Je Mozart populární skladatel? Byl jím ve své době? Mnoho mistrovských děl vděčí za svou pozdější oblibu inflačnímu procesu, v němž se současníkům zpočátku cizí a dokonce provokující styl postupně přizpůsobuje uměleckým potřebám velkého počtu lidí.“

„Jak velmi dnes Mozarta nechápeme... , za křehkým, galantním nositelem copu stojí postava podobná Shakespearovi, silou génia ovládaná démoničností... , galantní styl je Mozartova maska jako jeho oblečení a cop.“

Viktor Ullmann v Terezíně

Mozart se stal učitelem generací skladatelů, i těch nejodvážnějších experimentátorů 20. století. Proto i svorník dnešního programu tvoří Mozart. A zároveň kompoziční technika fugy, kterou nalezneme ve všech uváděných skladbách.

Smyčcový kvartet d moll KV 421

Wolfgang Amadea Mozarta byl komponován v červnu 1783 ve Vídni, údajně v době, kdy jeho žena rodila jejich první dítě – tak to alespoň podle vyprávění Konstace Mozartové později zapsal její druhý manžel Georg Nikolaus Nissen ve své *Biografii W. A. Mozarta* (1828). Kvartet je součástí šestice kvartetů, jimiž

Mozart vzdal poctu Josephu Haydnovi. Uctívání mistr je mohl v Mozartově domě roku 1785 vyslechnout za přítomnosti skladatelova otce Leopolda Mozarta, jemuž tehdy Haydn sdělil: „Říkám vám před Bohem jako poctivý muž, váš syn je největší skladatel, jakého znám jménem.“ Mozart se v době kompozice kvartetu blíže seznámil s tvorbou Carla Philippa Emanuela Bacha, jehož vliv se projevuje v první větě skladby. Zvláštním prvkem jsou střety disonancí v sonátovém provedení, i vážné, až rezignované vyústění věty. Druhá věta se vyznačuje příkrými kontrasty nálad a dynamiky, tok hudby přerušují výmluvná zastavení. Třetí věta není žádný rokokový menuet, pouze jeho střední část přináší odlehčení. Variční finální věta je laděná tanečně, končí ovšem dramatickou kodou. Mozartovo *Adagio a fuga KV 546* pro smyčcové kvarteto nese dataci 26. června 1788 a je přepracováním fugy pro dva klavíry z roku 1783. V části autografu je nejnižší hlas dělený mezi violoncella a kontrabas, což se zdá naznačovat, že skladatel zřejmě zamýšlel skladbu pro orchestr.

Gideonu Kleinovi nebylo dopřáno, aby mohl dokončit studium hudební vědy, které započal na Karlově univerzitě ve studijním roce 1938/39, nemohl ani odjet na studijní pobyt do Anglie. Zachovala se však jeho studie o Mozartových raných smyčcových kvartetech, která dokládá Kleinovu schopnost postihnout podstatu Mozartova hudebního myšlení. Studium Mozarta pro něj zároveň bylo školou vlastní kompoziční práce. Pro smyčcové kvarteto komponoval už roku 1935 (v druhé a třetí větě připojil vokální hlas na verše Otokara Březiny), další skladby pro obsazení čtyř smyčců vznikly mezi roky 1936–38 a roku 1940. *Fantazie a Fuga pro smyčcové kvarteto*

napsal v Terezíně roku 1942 a roku 1943 nově vytvořil závěr Fugy. Obě věty jsou polyfonně založené, fuga je vystavěna na čtyřtaktovém tématu a svědčí o zralosti, k jaké skladatel dospěl.

Po uvedení *Smyčcového kvartetu č. 1 Viktora Ullmanna* Novák-Frankovým kvartetem 27. května 1927 v Praze napsal hudební kritik Erich Steinhard, že Ullmann je umělcem, který ovládá gramatiku svého učitele Schönberga, za žáka už ho však považovat nelze, „má neobyčejný muzikální smysl a při vši lapidárnosti velkou vášnivost“. Dne 14. února 1936 provedlo Pražské kvarteto Ullmannův *Smyčcový kvartet č. 2*, který pak zazněl několikrát, také v provedení Peškova kvarteta, a Pražské kvarteto jej uvedlo ještě roku 1938 na festivalu Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu v Londýně. Oba tyto kvartety jsou však dnes nezvěstné. Dochoval se *Smyčcový kvartet č. 3*, zkomponovaný v Terezíně, a to pouze v opise. Nese datum dokončení 23. ledna 1943 a věnování profesorovi filozofie Emilu Utitzovi (1883–1956), který se v Terezíně staral o knihovnu a jemuž Ullmann před transportem do Osvětimi svěřil své skladby. Formální výstavba kvartetu, vytvořeného na principu vícevětosti v jedné větě je analogická se strukturou Schönbergovy *Komorní symfonie op. 9*. Hudba zřetelně reflektuje tehdejší Ullmannovy pocity a myšlenky, je v ní žaloba, vzdorování zlu, i vůle k životu a naději.

Graffovo kvarteto

Graffovo kvarteto bylo založeno roku 1997. Na jeho profilaci se podíleli členové Janáčkova kvarteta, v letech 2006–2017 pracoval soubor s členem amerického Fine Arts Quartet Jerryem Hornerem, zúčastnil se také řady mezinárodních interpretačních kurzů. Kvarteto je nositelem řady soutěžních ocenění, z nichž mezi nejvýznamnější patří cena z Mezinárodní soutěže komorních souborů ACT v Londýně roku 2003 či z Mezinárodní soutěže „Verfemte Musik“ roku 2005 ve Schwerinu. V letech 2001 a 2003 získal soubor cenu Nadace Leoše Janáčka za interpretaci Janáčkových kvartetů, v roce 2005 zvláštní cenu francouzské asociace „Forum Voix Etouffés“ a roku 2008 prestižní Cenu Českého spolku pro komorní hudbu při České filharmonii, kterou potvrdil své následnictví ve významné, po generace trvající tradici české kvartetní hry.

Graffovo kvarteto vystoupilo na mnoha hudebních festivalech a koncertních pódii celého světa, pořídilo řadu nahrávek pro domácí i zahraniční rozhlasové stanice, uvedlo také řadu skladeb ve světové či české premiéře. CD snímky souboru se několikrát objevily v žebříčku britského portálu MusicWeb International jako „Nahrávka měsíce“.

5. listopad

Kostel sv. Šimona a Judy, 19.30

Philharmonia Octet

Vilém Veverka – hoboj

Monika Fürbach Boušková – hoboj

Irvin Venyš – klarinet

Karel Dohnal – klarinet

Ondřej Vrabec – lesní roh

Přemysl Vojta – lesní roh

Václav Vonášek – fagot

Martin Petrák – fagot

Roman Janál – baryton

Gideon Klein:

Divertimento pro dechové okteto

Tempo di marcia – Allegretto scherzando – Adagio – Allegro

Gustav Mahler:

Des Knaben Wunderhorn / Chlapcův kouzelný roh (výběr) úprava Tomáš Ille

Der Schildwache Nachtlied / Noční píseň předsunuté hlídky

Wo die schönen Trompeten blasen / Tam, kde krásně vytrubují

Urlicht / Prásvětlo

Das irdische Leben / Pozemský život

Es sungen drei Engel / Zpívali tři andělé

Des Antonius von Padua Fischpredigt / Kázání svatého Antonína k rybám

Rheinlegendchen / Rýnská legenda

Lied des Verfolgten in Turm /

Píseň pronásledovaného ve věži

Na Divertimentu pro osm dechových nástrojů – pro dvojice hobojů, klarinetů, lesních rohů a fagotů – pracoval **Gideon Klein** poměrně dlouho, od června 1939 do dubna 1940. Ve skladatelově kompozičním vývoji má dílo důležité místo, ustalují se v něm kompoziční prvky, které se pro něj staly typickými. Z dosavadních skladeb je *Divertimento* nejdelší a nejkomplicovanější, vzniklo v období, kdy navštěvoval kompoziční třídu Aloise Háby, studoval díla Leoše Janáčka a Arnolda Schönberga a všechny získané impulzy vstřebával. Výchozí diskem skladby je dvanáctitónová řada. Na jeden konkrétní impuls poukázal Klein sám, když ke třetí větě připsal: „Téma L. Janáček: Zápisník zmizelého, č. 14“. Klein tehdy jako klavírní doprovod Janáčkův cyklus hrál a důkladně jej znal, citované téma zpracovává v charakteristických variacích. Také v ostatních větách je Janáčkův vliv patrný,

především v rytmické složce, a projevuje se rovněž inspirace moravským folklorem, především ve čtvrté větě. Necituje žádnou konkrétní píseň, uplatňuje především typické rytmické obraty. Podle Milana Slavického, jenž se Kleinovým životem a dílem zabýval jako jeden z prvních, je obtížné rozhodnout, zda je pronikání charakteristických elementů moravské lidové písně do Kleinova hudebního jazyka výsledkem jeho studia Janáčka, či pod vlivem silící perzekuce židovského obyvatelstva znamenal – ať už podvědomý či vědomý – návrat do rodného kraje a dětství. Ve formální struktuře vychází Klein z klasických forem, první, druhá a závěrečná věta jsou vystavěny na principu sonátové formy, třetí věta je, jak už řečeno, variační, v sazbě uplatňuje Klein kontrapunktickou techniku (fuga ve střední části první věty). Kombinace polyfonních prvků, volné atonality a klasických forem tvoří jednotný celek.

V letech 1805–1808 vydali stoupenci tzv. „heidelberské romantiky“ Clemens Brentano a Achim von Arnim pod názvem *Staré německé písně* třísvazkovou sbírku textů milostných, vojenských, vandrovnických písní i dětských písniček od středověku do 18. století. Čin vydavatelů byl projevem nadšení romantiků pro vše lidové, součástí všeobecného hledání národních kořenů v civilizaci nedotčené minulosti. Ve způsobu, jak zapsané texty prezentovat, nebyli vydavatelé zajedno, řadu textů upravili a doplnili vlastními verši, nevyhnuli se podezření z podvrhů. O autentičnosti básní lze pochybovat, nelze však popřít obrovský vliv, jaký sbírka znamenala pro německé básnictví, a také pro hudbu.

Gustav Mahler během svého kapelnického působení v Kasselu (1883–1885) zhudebnil několik básní s doprovodem klavíru, jiné

se staly – spolu s Mahlerovými vlastními verši – základem orchestrálních písní cyklu nazvaného *Lieder des fahrenden Gesellen* (Písně potulného tovaryše) z roku 1884. V letech 1887–1891 pak vzniklo dalších devět písní s klavírem a také mezi nimi se nacházejí texty z Brentanovy a Arnimovy sbírky. Mahler v ní našel i texty k vokálním větám své druhé, třetí a čtvrté symfonie. Podstatná část z dvanácti orchestrálních písní, sdružených v samostatném cyklu *Des Knaben Wunderhorn* (Chlapcův kouzelný roh), vznikala mezi roky 1891–1897; poslední píseň napsal roku 1901. Podle vlastních slov se Mahler při zhudebnění poezie nechal inspirovat v první řadě rytmickou stránkou verše. Rytmus je východiskem, ale také zárukou prostého výrazu, jenž je ovšem pouze zdánlivý; osobitost dodává písním melodicko-harmonická stránka a výraz posilují barvy instrumentace. Mahler volil kontrastní témata, písně s vojenskou tematikou střídají lyrické milostné a humorné písně s groteskními prvky. Vychází důsledně z textové předlohy, nesnažil se o vyvolání dojmu starobylosti, o citaci ani o nápodobu lidových melodií.

Roman Janál

Roman Janál, držitel Ceny Thálie za rok 1999, je jeden z mála českých interpretů, kteří se soustavně věnují písním. Vystudoval hru na housle na plzeňské konzervatoři a zpěv na Hudební akademii v Sofii. Během studií hostoval na scéně Státní opery v Sofii, další angažmá vedla do Banské Bystrice, Komorní opery (pozdější Opery Mozart) v Praze a plzeňské opery. Od roku 1997 je sólistou Národního divadla, kde nastudoval mnoho rolí domácího i světového

repertoáru. Představil se na festivalech Dny Bohuslava Martinů v Londýně s Jiřím Bělohávkem a orchestrem BBC, Europalia Brusel, Festival Bohuslava Martinů v Amsterdamu za vedení Christopera Hogwooda, Bratislavské hudební slavnosti, Pražské jaro, Smetanova Litomyšl, Mezinárodní hudební festival v Českém Krumlově, Janáčkův máj, Svatováclavské slavnosti, Dvořákův podzim, Festival Pontes, Česko-saský festival, Concertus Moraviae, na festivalech ve Francii, Itálii a v Německu, na festivalu soudobé hudby v Bostonu, na koncertních turné v Austrálii, Koreji, Japonsku, Francii a na operních festivalech v San Remu, Ravenně a dalších. Spolupracuje také s Českým rozhlasem, kde natočil své první CD operních árií a řadu písňových cyklů současných českých autorů. Spolupráce s Českou televizí dala vzniknout filmovým verzím oper Josefa Berga *Návrat Odysseů* do vlasti a *Evropská turistika* a Bohuslava Martinů *Slzy nože* a *Hlas lesa*. V prosinci 2017 dokázal schopnost ztvárnit složité úlohy soudobé hudby, a to v titulní roli opery Miloše Orsona Štědrone *Don Hrabal*. V roce 2018 se představil v Litomyšli v předpremiéře nové inscenace Smetanovy *Libuše*, již Národní divadlo uvedlo ke stému výročí vzniku Československé republiky.

PhilHarmonia Octet

Aktuálně nejvýraznějším reprezentantem tzv. české dechové školy – v evropském kontextu – je soubor PhilHarmonia Octet, hudební uskupení založené v roce 2007 z iniciativy Viléma Veverky a Václava Vonáška. Cílem souboru je výrazné obohacení české hudební scény, rozšíření repertoáru a zejména pak posouvání stávajícího interpretačního standardu. Členové souboru jsou laureáty prestižních mezinárodních soutěží, resp. absolventy zahraničního studia, kteří se dále výrazně profilují jako sóloví hráči. Bez zajímavosti není ani působení jednotlivých členů v předních evropských orchestrech, např. Berlínské filharmonii, WDR Köln či České filharmonii. Repertoárový záběr souboru sleduje proměny hudební řeči na pozadí hudebních epoch a stylů od 2. poloviny 18. století do počátku nového milénia.

7. listopad

Stavovské divadlo, 11.00

Dětská opera Praha

Hans Krása:
Brundibár

Režisér nastudování opery *Brundibár* Hanse Krásy v Praze i později v Terezíně Rudolf Freudenfeld (po válce Rudolf Franěk, 1921–1983) vzpomínal, že v červenci 1941 slavil jeho otec Otto Freudenfeld (1891–1944), ředitel židovského sirotčince v Praze v Belgické ulici, padesáté narozeniny a chovanci a umělci, kteří pro svůj původ už nemohli jinde veřejně vystupovat, uspořádali slavnostní program:

„Tehdy jsme se seznámili s dirigentem Rafaelem Schächterem, skladatelem Hansem Krásou, klavíristou Gideonem Kleinem, s Jirkou Ortenem, velkou nadějí českého básnictví, s překladatelem Shakespeara E. A. Saudkem a architektem Zelenkou, scénografem Národního divadla. A to byl také začátek zkoušek Brundibára... Práci jsme však nemohli dokončit, začaly první transporty. Rafík nás musel opustit, a pak přišly na řadu i děti. Deportován byl Krása, a další děti následovaly... Dlouho jsme se s tím nemohli vyrovnat. Ale byla to doba, kdy jsme se naučili využít každý okamžik, v němž napětí v čekání na to nejhorší, co mělo přijít, trochu povolilo... A tehdy jsem začal znovu se zkouškami na Brundibára... Neměli jsme partituru ani orchestr,

ale Löffelholz, Berkovič a Kaufmann (klavír, housle, bicí) hráli nadšeně podle klavírního výtahu. Mohli jsme pozvat asi 150 osob a musely přicházet a odcházet jednotlivě, aby nevzbudily pozornost... V červenci 1943 jsme i my byli zařazeni do transportu do Terezína... Začali jsme se zkouškami na půdě Drážďanských kasáren. Samozřejmě jsme počítali s provedením u klavíru. Najednou se rozkřiklo, že do Terezína přijdou hudební nástroje. Očekávala se návštěva Mezinárodního červeného kříže, bylo třeba ukázat Terezín jako vzorový tábor. Hans Krása se chopil příležitosti a napsal podle klavírního výtahu novou partituru, každému muzikantu na tělo: Karel Fröhlich, Fredy Mark, Romuald Süßmann, bratři Kohnovi, Fricek Weiss, Gideon Klein... Děti nejsou profesionálové, po několika představeních by je mohlo hraní a zpívání nudit... Ale aby se tak nestalo, o to se staraly transporty. Z Terezína na smrt – každý z transportů zanechal v ansámblu Brundibára trhlínu... Jsem si jist, že by Adolf Hoffmeister nikdy nezamýšlel napsat libreto dětské opery, jejíž myšlenky – alegoricky vzato – se už velmi brzy stanou povzbuzením a potěšením tolika vězňů. A nakonec jsme Brundibára porazili. Zvítězili jsme.“

podle Rudolf Franěk: *Brundibár*, sborník Theresienstadt, Wien: Europa Verlag Wien 1968

Dětská Opera Praha

Že je opera pro děti, že je baví a umějí ji zazpívat, dokazuje svou více než dvacetiletou aktivitou Dětská opera Praha (DOP). Soubor dětských a mladých sólistů studujících zpěv založila v roce 1999 sólistka opery Národního divadla v Praze a profesorka zpěvu na Pražské konzervatoři Jiřina Marková-Krystlíková. Děti nastudovaly mnoho operních programů, často v italštině nebo němčině. Vyhledávaná jsou CD, kde najdete hity jako Česká mše vánoční J. J. Ryby, Mozartovy árie, písně z minioper Svěráka a Uhlíře, ale také Brundibára Hanse Krásy a hlavně celý cyklus Opera nás baví (také v podobě televizního seriálu). Inscenace Brundibára vyšla i na DVD. S velkým ohlasem u diváků i odborné kritiky vystoupila DOP ve vídeňském Konzerthausu (2004) a v japonském Aiči na EXPU 2005 a též v Bayreuthu v červnu 2005. S inscenací Brundibára slavily děti úspěch na Evropských operních dnech v Paříži v opeře Bastille, v Teatro Comunale v Bologni a v Dortmundu.

10. listopad

Winternitzova vila, 19.30

PhDr. Zuzana Peterová – přednášející
doc. PhDr. Vojtěch Blodig, CSc. – přednášející
Kristina Fialová Nouzovská – viola

Přednáška:
Život a hudba v Terezíně

Johann Sebastian Bach:
Preludium G dur ze Suity č. 1 (BWV 1007)

Gideon Klein:
Ukolébavka a Preludium

Šest *Suit pro sólové violoncello* (BWV 1007–1012) Johanna Sebastiana Bacha zařazují do svého repertoáru (v transkripci) také violisté. Vznikly mezi roky 1720–1723 v Köthenu a dochovaly se pouze v opisech. Všechny jsou šestivěté, jejich strukturu tvoří části barokní taneční suity řazené na principu tempového kontrastu, jimž Bach předradil úvodní preludium.

Suita č. 1 G dur (BWV 1007) je vystavěna na tónech trojzvuku G-D-H, který tvoří základ všech dalších vět, ať už jako souzvuk nebo jako rozložený akord. Už v *Preludiu* je patrné mistrovství, s nímž Bach na základě tří tónů dokázal vybudovat strukturu. Jedná se o stejný princip, jaký uplatnil v *Preludiu C dur* prvního dílu sbírky *Das wohltemperierte Klavier* (Dobře temperovaný klavír), která vznikla v témže období.

Emanuel Harusi (vl. jm. Emmanuel Novogrebelski, 1903–1979) napsal roku 1929 během bojů o Tel Aviv text ukolébavky *Sch'chaw b'ni* pod dojmem zprávy, že se mu narodil syn. Harusi pocházel z ruského Nikolajeva. Ve městě se silnou židovskou komunitou se uchytily myšlenky Theodora Herzla a mladého básníka ovlivnily. Přesídlil do Izraele a melodie, kterou znal z dětství jako „nigun Shaloma Charitonova“ (kterou možná složil Charitonův bratr Ahron) mu poskytla inspiraci. O popularitě písně svědčí *Ukolébavka Gideona Kleina*, datovaná 6. únorem 1943 v Terezíně, který Harusiho slova podložil vlastní hudbou. Autograf tvoří dvě stránky zápisu hlasu a klavírního doprovodu perem, text (v transkripci do latinky) je vepsán tužkou. Kleinovo zhudebnění polarizuje mezi mollovým a durovým tónorodem, vyjadřuje útechu, hořkost, smutek, touhu i beznaděj tak výmluvně, že slova nepotřebuje, stačí melodický hudební nástroj.

Kleinovo *Preludium pro sólovou violu* s datem 3. dubna 1940 se zachovalo jako tužková skica. Britský muzikolog David Fligg, jenž se Kleinovým dílem zabývá, v něm spatřuje vliv Paula Hindemitha, jehož *Sonátu pro sólovou violu č. 1*, kterou skladatel věnoval českému violistovi Ladislavu Černému, Klein s největší pravděpodobností znal.

Zuzana Peterová

PhDr. Zuzana Peterová se narodila v Praze do židovské rodiny. Její rodina trpěla traumatem z doby druhé světové války, kdy v koncentračních táborech zahynulo okolo šedesáti jejích příbuzných. Otec Miloslav Schneider byl v padesátých letech ve vykonstruovaném procesu odsouzen na dlouhé roky do kriminálu. Z kádrových důvodů nemohla jít studovat na gymnázium. Podařilo se jí to až v roce 1966. Následně vystudovala Fakultu sociálních věd Univerzity Karlovy, kde získala doktorát. Po ukončení studia jí bylo bráněno získat odpovídající zaměstnání. Nastoupila do Zemědělských novin, kde pracovala jako redaktorka. V roce 1969 se provdala a narodily se jí čtyři děti. Při mateřské dovolené studovala psychologii a psychoterapii a svoji novinářskou praxi zúročila v psaní knih. V současné době působí jako psychoterapeutka a spisovatelka, která kromě své odborné práce s klienty napsala dvě desítky knih. Některé vypráví o spisovateli Otovi Pavlovi a jeho synovi Jiřím, nebo o rabínech Federovi a Sicherovi, jiné oslovují čtenáře, kteří mají problémy s láskou, vztahem k matce nebo se svými dorůstajícími dětmi v pubertě. V její tvorbě převládá humorný pohled na nejrůznější životní situace.

Vojtěch Blodig

Doc. PhDr. Vojtěch Blodig, CSc. se podílel na řadě výzkumných projektů k historii Československa v první polovině 20. století. Na počátku 80. let se zaměřil na dějiny rasové a politické perzekuce a období nacistické okupace, podílel se mj. na přípravě encyklopedického slovníku Český antifasismus a odboj. Od roku 1990 působí v Památníku Terezín (od 1992 jako náměstek ředitele), kde připravil několik stálých expozic a podílel se v jeho rámci na vzdělávací činnosti, připravil také scénář pro národní expozici České republiky v Auschwitz-Birkenau v Osvětimi. Zabývá se výzkumem dějin terezínského ghetta, je spoluautorem několika kolektivních publikací o problematice holokaustu. V roce 1992 absolvoval studijní pobyt v Museum of Jewish Heritage v New Yorku, 2001–2016 působil v mezinárodním poradním sboru ministra vnitra Rakouské republiky Internationales Forum Mauthausen. Je členem kuratorií a výborů památníků, muzeí a dalších organizací, připomínajících oběti holokaustu a zločiny spáchané státními režimy. Od roku 2015 je místopředsedou mezinárodního výboru Centra pro vzdělávání o Osvětimi a holokaustu při Státním muzeu Auschwitz-Birkenau. Jako pedagog působí na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Kristina Fialová Nouzovská

Violistka Kristina Fialová Nouzovská studovala na konzervatoři v Brně, na Královské dánské hudební akademii v Kodani, na Vysoké hudební škole C. M. Webera v Drážďanech a pražské AMU. Významné pro její příští kariéru bylo zejména absolutní vítězství na mezinárodní soutěži Michala Spisaka v Katovicích v roce 2013. Vystoupila u četných domácích i zahraničních orchestrů, jako sólistka i v nejrůznějších komorních formacích na domácích festivalech i v zahraničí. Je aktivní také organizačně. Roku 2019 se poprvé konala Mezinárodní violová soutěž Oskara Nedbala, kterou založila, je ředitelkou Jihočeského komorního festivalu, založeného jejím manželem Petrem Nouzovským, a ambasadorkou Nadačního fondu Impuls, který se stará o nemocné s roztroušenou sklerózou.

23. listopad

Španělská synagoga, Židovské muzeum v Praze, 19.30

Bente Kahan – zpěv, kytara
Ronen Nissan
Leopoldinum Orchestra

Oy, Lernen
 (text a hudba anonym)

Ernest Bloch:
Nigun (úprava Christian Danowicz)

Terezínské kabaretní písně
 (úprava Ronen Nissan)
Als ob / Jako kdyby
 (text: Leo Strauss, hudba: anonym)
Wir reiten auf hölzernen Pferden /
Jezdíme na dřevěných konících (text: Manfred Greifenhagen, hudba: Martin Roman)
Ich bitte, nicht lachen / Prosím, nesmějte se
 (text: Leo Strauss, hudba: Imre Kalman)
Theresienstädter Fragen / Terezínské otázky
 (text: Leo Strauss, hudba: anonym)

Viktor Ullmann:
Variace a fuga na hebrejskou píseň
 (úprava Ronen Nissan)

Ilse Weber / Bente Kahan
 (úprava Ronen Nissan)
Ein Koffer spricht / Kufřík hovoří
Die Kartoffelschälerin /
Škrabka na brambory
Brief an mein Kind / Dopis mému dítěti
 (hudba Bente Kahan a Dariusz Świnoga)
Polentransport / Transport do Polska

Tadeusz Różewicz:
Básně psané po II. světové válce
 (hudba Bente Kahan, anglický překlad Joanna Trzeciak, úprava Dariusz Świnoga)
In the Middle of Life / Uprostřed života
Survivor / Přeživší

Z díla švýcarského skladatele **Ernesta Blocha** jsou nejznámější *Rapsodie pro violoncello a orchestr „Schelomo“*, a skladba *Nigun*, druhá část triptychu *Baal Shem*, zkomponovaného k počti rabína, známého jako Baal Shem (Ba'al Šem Tov), vlastním jménem Jisrael ben Eliezer (1700–1760). Přízvisko Ba'al Šem znamená „Držitel Božího jména“, tedy člověk, jenž je schopen konat zázraky. Charismatický Jisrael ben Eliezer měl obrovský vliv. Je pokládán za zakladatele chasidismu, jehož tradice přivedla k životu hudbu, která přijala a přetvořila prvky všech kultur, s nimiž se židovský národ v průběhu svých dějin setkal. Bloch netvořil na základě etnologického zkoumání, zájímala ho citová podstata tradiční hudby a v jejím duchu tvořil hudbu vlastní. Jeho triptych vyjadřuje tři polohy židovské duše a víry. První část je zpověď, vyznání z hříchů. Střední část Nigun se často uvádí samostatně. Nigun je hebrejský výraz pro

melodii, z velké části improvizovanou, může být veselá i obřadně vážná. Třetí část triptychu vyjadřuje slavnostní náladu svátku Simchat Tóra (Radost ze Zákona).

„Slavnostní premiéra se konala ve sklepe Sudetských kasáren. V parketu nebyla plyšová sedadla, nešustily žádné sáčky s bonbony, nebyl tu bufet s občerstvením. Tleskat bylo přísně zakázáno.“ To je vzpomínka jedné z terezínských vězeňkyň, Jany Šedové z Chrudimi, na představení tamního kabaretu. Jeho iniciátorem byl všeučitel Karel Švenk (1917–1945), herec, autor, režisér, kabaretiér, skladatel, který přišel do Terezína už v listopadu 1941 s takzvaným „komandem výstavby“ (Aufbaukommando). Jana Šedová popisuje Švenka jako „rozeného komika, smolaře, který si zakopával o vlastní nohy, ale nakonec se vždycky zase zvedl. Bylo v něm něco z Charlie Chaplina, měl nehybnou tvář jako Buster Keaton, ale především to byl on sám“. Píseň *Všechno jde...* z jeho kabaretu *At' žije život!* se stala jakousi terezínskou hymnou: „Všechno jde, když se chce, [...] a na troskách ghetta budeme se smát.“

O Švenkovi zanechal ve svých kritických postřezích zprávu i Viktor Ullmann.

„Náš terezínský Aristofanes se dostavuje bohužel zřídka, ačkoli by měl námětů a talentu a fantazie dost, aby své roční příspěvky proměnil v revui na každý měsíc. Před upotřebením zatřepat se tentokrát nemá medicinou, nýbrž pacientem, a po půldruhé hodině smíchu je nemožné vznést jakoukoli kritickou připomínku.“

Viktor Ullmann

Ullmann také chválil Švenkův herecký výkon v roli němého sluhy Vesponeho v inscenaci opery G. B. Pergolesiho *La serva padrona*. Divadelní život se v Terezíně rozvíjel podobně jako hudební. „Divadelní představení dokázala zástup bezejmenných, pouhých čísel do transportu, proměnit ve společenství nadšenců. Možná jen na dvě hodiny. Ale něco z toho pocitu zůstalo.“ Když v únoru 1944 přišel do Terezína herec a režisér Kurt Gerron, zapojil se rovněž, sestavil kabaretní pořad *Karussell* a sám v něm účinkoval. Tvořilo se v omezených podmínkách a neustálé nejistotě, co bude, avšak divadlo a hudba podporovaly naději, že se vrátí normální život. Mnozí se ho však nedočkali. Život Kurta Gerrona, který se nacistům hodil k vytvoření propagandistického filmu, skončil v osvětimské plynové komoře. Karel Švenk zemřel na samém konci války na pochodu smrti.

Viktor Ullmann je autorem sedmi klavírních sonát, pátá a poslední z nich však zřejmě sloužily jako skici k symfoniím. *Klavírní sonáta č. 7* s výraznými autobiografickými rysy nese věnování skladatelovým dětem, „À mes enfants Max, Jean, Felice“. Syn Max, rovněž vězněný v Terezíně, byl jako jeho otec zavražděn v Osvětimi. Johannes a Felicie patřili k dětem, pro něž Sir Nicolas Winton zorganizoval velkou záchrannou akci a přežili, avšak ztráta rodičů a strasti spojené s novým prostředím v Anglii zanechaly nesmazatelné stopy v jejich duši; Felicia zemřela roku 2004, Johannes o šest let později. *Klavírní sonáta č. 7* je pětivětá. Vznikala v Terezíně mezi březnem a srpnem 1944 a použitý motivický materiál je jakousi Ullmannovou životní rekapitulací. V první větě je to reminiscence na *Písně potulného tovaryše* Gustava Mahlera, objeví se typický „ullmannovský“ toccatový

motiv, charakteristický pro celou řadu jeho skladeb, a připomínka pochodu z třetího dějství opery *Der Sturz des Antichrist* (Pád Antikrista), třetí věta se blíží hudebnímu světu Albana Berga. Ve čtvrté větě se několikrát vrací valčíkový motiv z opery Richarda Heubergera *Der Opernball* (Ples v opeře), která měla premiéru v roce Ullmannova narození 1898 a za svého kapelnického působení ji Ullmann několikrát dirigoval. V poslední větě, nadepsané *Variationen und Fuge über ein hebräisches Volkslied* (Variace a fuga na hebrejskou píseň) je výchozím tématem melodie písně, kterou napsal roku 1930 izraelský skladatel Yehuda Sharett (1901–1979) na slova rusko-židovské básničky Rachel (Rachel Blumstein, 1890–1931); Ullmann mohl píseň poznat od spoluvězňů v Terezíně. Přes motiv BACH (J. S. Bach) se z její melodie vyvine motiv husitského chorálu *Kdož jsou boží bojovníci*, který Ullmann použil už v opeře *Pád Antikrista* z roku 1935. Spojením vídeňského (rakouského), německého (Bach), židovského a českého prvku tak Ullmann symbolizoval někdejší kulturní spojení, které nacionalní socialismus rozbil. Orchestrální podobu Ullmannovy *Sedmé sonáty* vytvořil Ronen Nissan roku 2008.

Pamětníci, kteří válku přežili a vzpomínali na **Ilse Weber** shodně uváděli, že její verše a písně byly ve velké oblibě, některé se v Terezíně staly doslova šlágry. Z dvanácti zachráněných písní Ilse Weber jsou pouze tři dochovány jako autograf v podobě jednohlasé melodie; harmonizace doprovodu, s nímž je autorka zpívala, se však podle charakteru melodie dá snadno doplnit. K šesti dalším písním existuje klavírní doprovod, nelze však určit, kdo jej vytvořil, ani zda pochází z Terezína nebo jej někdo zapsal později. Přestože se z tvorby Ilse

Weber zachoval jen zlomek, dokládají její písně citlivý vztah, jaký mezi poetickým obsahem a jeho zhudebněním dokázala vytvořit. Písněmi s kytarovým doprovodem těšila děti při nočních službách jako ošetřovatelka, a ve dne i dospělé, její verše dodávaly naději a vzpruhu, reagovala jimi na denní události v táboře i venku a poetičnost dokázala najít i v naprosto všedních předmětech.

Polský básník **Tadeusz Różewicz** (1921–2014) prošel druhou světovou válkou v partyzánském odboji. Jeho první básnická sbírka *Niepokój* (Neklid) vyšla roku 1947. Vypovídá v ní o válečných zážitcích: „Po konci světa, po své smrti, nalezl jsem uprostřed života sám sebe, vytvořil jsem si vlastní život lidí, zvířat, krajin...“ Różewicz se znovu učil poznávat běžné předměty, uvědomovat si běžné úkony, hlas ticha i svůj vlastní hlas, říká v básni *In the Middle of Life* (Uprostřed života). Také báseň *Survivor* (Přeživší) je ohlasem války. Strofa „Je mi dvacet čtyři let, přežil jsem, veden na porážku“ je zřetelný autobiografický odkaz; dvacet čtyři let bylo básníkovi na konci války. Prostými slovy a stručnou formou hovoří na principu kontrastů o zvířecím zabíjení, o zohavených tělech, která viděl, o úpadku víry a morálky, o civilizaci, která se ocitla v troskách. Sám je bezmocný, brutální válka z něj učinila otupělého člověka, pro nějž fakt přežití není dar, nýbrž břemeno. Trauma přeživšího, jenž vinu jiných vnímá jako svou vlastní, prochází celou básnickovou tvorbou.

Bente Kahan

Bente Kahan je herečka, performerka a hudebnice židovského původu. Narodila se v Oslu, herectví studovala v Tel Avivu a New Yorku. První angažmá měla v izraelském národním divadle Habima a v Norském národním divadle. Její původ (otec byl rabín z Rumunska, který přežil Osvětim, matce se za války podařilo uprchnout do Švédska) ji podnítil ke zkoumání tematiky židovství a holocaustu. Jako autorka monodramat a pásem s hudbou nechává na jevišti ožít jidiš, hebrejštinu i jazyk ladino. V roce 1990 založila v Oslu divadlo Dybbuk, s nímž uvedla například úspěšné projekty *Yiddishkayt*, *Farewell Cracow*, *Hlasy z Terezína* a *Home*.

Bente Kahan nyní žije ve Wroclawi, kam ji pozvali jako uměleckou ředitelku Židovského kulturního a vzdělávacího centra. V roce 2006 založila nadaci, která usiluje o posílení vzájemného respektu a lidských práv z perspektivy holocaustu. Velkým počinem nadace byla rekonstrukce jediné zachované wroclawské synagogy, dokončená v roce 2010. Za své aktivity obdržela Bente Kahan polský Rytířský kříž a vyznamenání

starosty Wroclawi. K tvorbě Ilse Weber se obrátila na podnět Hanuše Webera, který žije ve Stockholmu. Pořad, který sestavila z písní Ilse Weber a vlastních zhudebnění jejích veršů byl poprvé uveden 18. června 2017 v synagoze ve Zhořelci/Görlitz v Horní Lužici, za přítomnosti Hanuše Webera.

Ronen Nissan

Dirigent Ronen Nissan se narodil v Izraeli. Spolupracoval s Novou operou Vídeň, jako dirigent sboru a Komorního orchestru kostela sv. Štěpána v rakouském Tullnu, s nímž pořádal koncerty duchovních děl J. Haydna, W. A. Mozarta, L. W. Beethovena, J. Brahmsa, a jako sbormistr hlavní vídeňské synagogy. V roce 2018 řídil orchestr vídeňských mladých umělců „Ton der Jugend“ na koncertě u příležitosti 70. výročí založení státu Izrael. Vystupoval v Německu, v Rusku, Bulharsku a Polsku, absolvoval koncertní turné v Číně. V České republice hostoval u Filharmonie Bohuslava Martinů. Jeho všestranný repertoár zahrnuje vlastní aranžmá filmové hudby a děl různých autorů, zvláštní pozornost věnuje skladatelům, pronásledovaným nacionálním socialismem.

Orchestr Leopoldinum

Polský komorní Orchestr Leopoldinum (NFM orkiestra Leopoldinum) byl založen roku 1978. Název nese podle auly univerzity ve Vratislavi/Wroclawi, vzácné památky barokní architektury, nazvané Leopoldina, již po náročné rekonstrukci roku 2001 orchestr slavnostně otevíral. Repertoár tělesa se v této historické souvislosti původně rovněž orientoval na baroko, postupně se však rozšiřoval o další období, s důrazem na soudobou hudbu. Orchestr si brzy vydobyl mezinárodní uznání. Hostoval v Německu, Belgii, Holandsku, v Lucembursku, ve Francii, pravidelně se účastní hudebních festivalů v Polsku (Varšavský podzim, Velikonoční festival Ludwiga van Beethovena, Wratislavia Cantans, Musica Polonica, Musica Electronica Nova). Náhrávky orchestru získaly řadu ocenění v časopisech Diapason, Fanfare či The Strad. Uvedl několik světových premiér, přímo pro něj zkomponovali díla Heitor Parra a Roxanna Panufnik. Působí jako rezidenční orchestr vratislavského kulturního centra National Forum of Music (NFM).

Projekt Theresienstadt

24. listopadu 1941 byl vypraven první transport tzv. Aufbaukommando z Masarykova nádraží do Terezína; to byl oficiální počátek existence gheta Theresienstadt, židovského koncentračního tábora v území Protektorátu Čechy a Morava; ghetto sloužilo pro dočasné soustředění Židů, než byli posláni do vyhlazovacích táborů.

Nadační fond Věčná naděje ve spolupráci s dalšími institucemi (Památník Terezín, Židovské muzeum v Praze, Památník Ticha, Nadační fond obětem holocaustu, Federace židovských obcí, projekt Musica non grata ad.) pod jednotnou hlavičkou připomene tuto událost prostřednictvím přednášek, hudebních večerů, divadelních představení, výstav a dalších kulturních a vzpomínkových akcí.

A sepia-toned photograph of two hands raised in a gesture of applause or praise. The hands are positioned in the upper right quadrant of the frame. The right forearm, visible in the lower right, has a tattoo of the year '2008' oriented vertically. The background is a plain, light color.

Autoři

**Medailonky skladatelů
uvedených na festivalu**

Pavel Haas

(1899–1944)

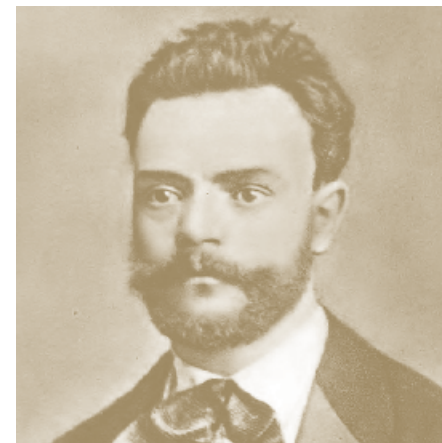
Jeden z nejvýraznějších Janáčkových žáků, Pavel Haas, byl synem brněnského obuvníka židovského původu. Od dětských let inklinoval k hudbě a záhy se pokoušel o kompozici. V roce 1919 začal studovat na brněnské konzervatoři u Jana Kuncce a Viléma Petrželky.

Haasova mimořádného talentu si povšiml Leoš Janáček a přijal jej v roce 1921 do své mistrovské třídy. Nedlouho po ukončení studia v roce 1922 pracoval Haas krátce jako korepetitor v Brně a v Saarbrückenu, ale pevné místo se mu nedařilo získat. Prostřednictvím bratra Huga, divadelního a filmového herce, získával zakázky na scénickou a později i filmovou hudbu a vypomáhal v otcově obchodě. V roce 1932 navázal vztah s ruskou lékařkou Soňou Jakobsonovou, manželkou jazykovědce Romana Jakobsona, která se po rozvodu za Pavla Haase provdala a měla jej k tomu, aby se věnoval výhradně kompozici.

Haasovým nejvýznamnějším dílem tohoto období je opera *Šarlatán*, jejíž premiéru uvedlo 2. dubna 1938 Zemské divadlo v Brně. Hugovi Haasovi se podařilo před okupací Československa emigrovat, jeho bratr zůstal v Protektorátu vystaven perzekuci. Aby alespoň částečně uchránil rodinu, v dubnu 1940 se rozvedl. V prosinci 1941 byl deportován do Terezína, kde se zapojil do hudebního dění. Z Haasových terezínských skladeb se zachoval jen zlomek, jedná se ovšem o tři mistrovská a mimořádně působivá díla – mužský sbor *Al s'fod* (Nenaříkej), *Studie pro smyčcový orchestr* a *Čtyři písně na slova čínské poezie*. V říjnu 1944 byl Pavel Haas převezen do vyhlazovacího tábora v Osvětimi, kde byl bezprostředně po příjezdu zavražděn v plynové komoře.

Antonín Dvořák

(1841–1904)

Světově proslulý český skladatel Antonín Dvořák se narodil v obci Nelahozeves na Mělnicku, v rodině hostinského a řezníka Františka Dvořáka. Skromný původ a životní příběh umělce, jehož dílo proniklo do celého světa, sloužily životopiscům jako příklad cílevědomé píle, již je možno dospět k nejvyšším výsledkům. Dvořák byl ale také prezentován jako prostý člověk, nadaný sice velkým melodickým bohatstvím, ale nehluboké povahy. Ani jeden soud neodpovídá skutečnosti a vyvráceno bylo i dlouho udržované tvrzení, že otec Dvořák synovu zájmu o hudbu nepřál a donutil ho, aby se vyučil řezníkem; výční list, který měl stvrdit osobnost umělce vzešlého z prostého lidu, byl odhalen jako falzifikát. František Dvořák sám muzicíroval a dokázal talent nejstaršího ze svých devíti dětí odhadnout. Antonína svěřil učiteli Josefu Spitzovi, a později ve Zlonicích, kam rodina přesídlila, se o rozvíjení chlapcových dovedností staral učitel Antonín Liehmann. Roku 1857 nastoupil Dvořák na pražskou varhanickou školu; její dvouleté studium ukončil dvěma vlastními varhanními skladbami. Působil jako violista v kapele Karla Komzáka, která se stala základem

orchestru Prozatímního divadla, otevřeného roku 1862. Komponoval z nedostatku sebedůvěry zpočátku tajně. Jako skladatel zažil roku 1873 úspěch se skladbou *Hymnus „Dědicové Bílé hory“* na text Vítězslava Háška. Zásadní obrat nastal o dva roky později, kdy Dvořák získal rakouské stipendium pro mladé umělce, které mu bylo přiznáno i v několika dalších letech. Členem komise, která o stipendiích rozhodovala, byl Johannes Brahms, jehož prostřednictvím Dvořák navázal kontakt s nakladatelstvím Simrock v Berlíně. Nastoupil cestu k věhlasu, na jehož základě dostával kompoziční zakázky, které jeho skladby dovedly na renomovaná pódia a festivaly a vyústily v povolání za pedagoga skladby na Pražské konzervatoři (poslední roky života byl i jejím ředitelem), a ředitele nově zakládané Národní hudební konzervatoře v New Yorku. Člen České akademie věd a umění, čestný doktor univerzity v Cambridge a Karlovy univerzity a nositel dalších poct Antonín Dvořák se stal po své smrti nezaslouženě objektem sporů o „pravou národní linii“ české hudby. Spory mezi „smetanovci“ a „dvořákovci“ odstranila až generace historiků druhé poloviny 20. století.

Gideon Klein

(1919–1945)

Rodák z moravského Přerova, skladatel a klavírista Gideon Klein, přesídlil s rodinou roku 1931 do Prahy, kde na konzervatoři navštěvoval klavírní třídu Viléma Kurze a zároveň se vzdělával na gymnáziu. Po absolvování mistrovské třídy konzervatoře se zapsal na Karlovu univerzitu ke studiu hudební vědy, pro židovský původ však po vyhlášení Protektorátu nesměl ve studiu pokračovat. Nějaký čas vystupoval jako klavírista pod pseudonymem Karel Vránek v malých avantgardních divadlech. Do Terezína přišel Gideon Klein v prosinci 1941. Vystupoval jako klavírista s vlastním programem, jako klavírní doprovod, v různých komorních uskupeních a komponoval. Dne 16. října 1944 byl deportován do Osvětimi a odtud do pracovního tábora Füstengrube, kde za dosud nevyjasněných okolností zahynul, pravděpodobně 27. ledna 1945 v souvislosti s likvidací tábora před blížící se frontou. Jeho předválečná díla byla objevena až v roce 1990 a prokazují, že měl značnou chuť experimentovat. Patří k nim *Duo pro housle a violu ve čtvrttónovém systému* napsané pod vlivem Aloise Háby,

u něhož Gideon Klein krátce studoval soukromě, dále *Čtyři věty pro smyčcové kvarteto*, *Divertimento pro dechové okteto* ad. Ze skladeb vzniklých v Terezíně je to především *Klavírní sonáta*, *Fantazie a fuga pro smyčcové kvarteto*, *Ukolébavka a Smyčcové trio*.

Viktor Ullmann

(1898–1944)

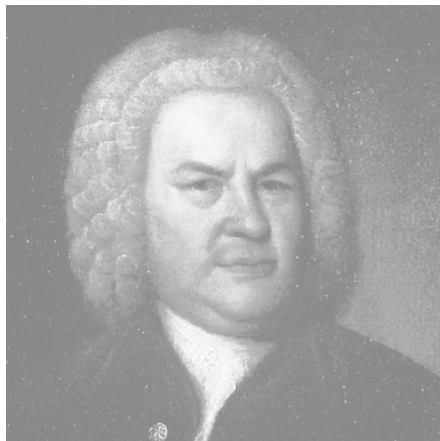

Skladatel a dirigent Viktor Ullmann se narodil v Těšíně (v jeho dnešní polské části) do rodiny rakousko-uherského důstojníka židovského původu. Později rodina přesídlila do Vídně, kde se Ullmann v letech 1914–16 hudebně vzdělával u Schönbergova žáka Josefa Polnauera. Po absolvování gymnázia narukoval v roce 1917 jako dobrovolník na italskou frontu. Na sklonku první světové války, v květnu 1918, se zapsal ke studiu práv na vídeňské univerzitě. V říjnu téhož roku byl přijat do kompozičního semináře Arnolda Schönberga a jeho zaujetí pro hudbu vedlo k rozhodnutí se právnického studia vzdát. Roku 1920 se stal korepeticem, sbormistrem a posléze kapelníkem v Novém německém divadle v Praze, jehož operním šéfem byl Schönbergův švagr Alexander Zemlinsky. Po roce 1927 působil Ullmann krátce v divadle v Ústí nad Labem a v Curychu. Pod vlivem Aloise Háby vstoupil v roce 1931 do antroposofické společnosti Československé republiky. Přestal se zabývat hudbou a nepříliš úspěšně provozoval knihkupectví s antroposofickou literaturou ve Stuttgartu. V roce 1933 uprchl před věřiteli zpět do Československa.

Od té doby působil Ullmann v Praze jako svobodný hudebník. Živil se soukromým hudebním vyučováním a intenzivně se věnoval kompozici. V letech 1935–37 studoval u Aloise Háby na mikrointervalovém oddělení Pražské konzervatoře. V červnu 1942 byl deportován do terezínského ghetta. Zde byl jako organizátor, dirigent, klavírista i kritik jedním z vůdčích hybatelů hudebního života. V Terezíně napsal některá ze svých nejvýznamnějších děl, např. operu *Císař Atlantidy*, melodram *Píseň o lásce a smrti korneta Kryštofa Rilka*, tři klavírní sonáty. Dne 16. října 1944 byl transportován do vyhlazovacího tábora v Osvětimi a bezprostředně nato zavražděn v plynové komoře.

Johann Sebastian Bach

(1685–1750)

Syn člena dvorní kapely v Eisenachu Johann Sebastian Bach se stal v osmnácti letech varhaníkem v Arnstadtu v Durynsku, krátce působil v Mühlhausenu a roku 1708 byl povolán na vévodský dvůr ve Výmaru. Dílo skladatele vrcholného baroka Bacha se stalo pro příští generace trvalou inspirací jako vzor tvůrčího řádu a kázně, v životě se však nevyhnul neshodám. V Arnstadtu si vyžádal dovolenou, aby si v Lübecku mohl poslechnout proslulého varhaníka Dietricha Buxtehudeho a pobyt si svévolně prodloužil. Roku 1717 byl dokonce ve Výmaru měsíc uvězněn, neboť těžce nesl, že ho po smrti dvorního kapelníka neučinil výmarský vévoda jeho nástupcem. Bach proto požádal o propuštění z výmarských služeb a aniž čekal na odpověď, přijal nabídku vévody Leopolda z Köthenu a Anhaltu. Výmarský vévoda dal „pro tvrdohlavé chování a vynucovanou výpověď“ Bacha zatknout, avšak Leopold z Köthenu se zaslíbil o jeho propuštění a Bach pak působil v Köthenu dalších šest let. Když v červnu 1722 zemřel kantor chrámu sv. Tomáše v Lipsku Johann Kuhnau, uvolnil se jeden z nejprestižnějších hudebních úřadů ve

středním Německu. Z celkem deseti kandidátů byl vybrán Bach a 5. května 1723 podepsal smlouvu. Ani v Lipsku se nevyhnul konfliktům, když vůči městské radě vyjádřil nespokojenost s úrovní organizace církevní hudby, nebo vstoupil do sporu s rektorem tomášské školy kvůli vedení chlapeckého sboru. Jeho renomé však neustále stoupalo. Bachovy skladby pro klávesové nástroje, které se jeho současníkům zdály „příliš pompézní a komplikované“, jsou dokladem vrcholného umění kontrapunktu a staly se učebnicí mnoha generací skladatelů i interpretů. Ke konci života Bach téměř oslepl a po dvou neúspěšných operacích a záchvatu mrtvice 28. července 1750 zemřel. „Ne Potok [Bach], ale Moře se měl jmenovat, pro to nekonečné, nevyčerpatelné bohatství tónových kombinací a harmonií,“ řekl Ludwig van Beethoven.

Karel Berman

(1919–1995)

Karel Berman se narodil v Jindřichově Hradci. Roku 1938 nastoupil ke studiu zpěvu na Pražskou konzervatoř, připojil také studium dirigování, klavíru a kompozice. Po okupaci a zavedení rasových opatření v Protektorátu však musel školu opustit. V březnu 1943 byl odvezen do koncentračního tábora v Terezíně, kde se podílel na zvláštním fenoménu kulturního života, jaký vytvořili umělci, jimž byl znemožněn svobodný tvůrčí život, a tím spíše mobilizovali ducha. Prostřednictvím hudby, divadla, poezie a naučných přednášek udržovali vůli k životu, vlastní i ostatních vězňů. Karel Berman měl zásluhu na nastudování opery *Služka paní* Giovanniho Battisty Pergolesiho, Smetanovy *Prodané nevěsty*, aktovky Viléma Blodka *V studni* aj. Podílel se také na jedinečném uvedení *Rekviem* Giuseppe Verdiho, o němž později řekl: „Toto nastudování bylo revolučním bojovým činem, který neměl sobě rovného. *Rekviem* muselo být nastudováno třikrát, protože po každém uvedení byla větší část sboru deportována „na Východ“.“ Pro Karla Bermana určil Viktor Ullmann roli Smrti ve své opeře *Císař Atlantidy*, k jejímuž uvede-

ní však už v Terezíně nedošlo. V Terezíně napsal Berman písňový cyklus *Poupata* na texty různých básníků a byl jeho prvním interpretem. Premiéroval také *Čtyři písně na slova čínské poezie*, které pro něj napsal Pavel Haas. Karel Berman prošel ještě třemi dalšími tábory (Osvětim, Kaufering, Allach u Dachau), ale přežil. Dokončil pěvecká studia, 1946–1948 působil jako sólista opery a režisér v Opavě, poté pět let v Plzni a 1953–1991 byl sólistou opery Národního divadla v Praze, kde vytvořil nezapomenutelné role basového oboru. Vyučoval na Pražské konzervatoři a Akademii múzických umění. Jeho svědectví pomohlo badatelům objasnit mnohé z hudebního života v terezínském ghettu.

Felix Mendelssohn Bartholdy

(1809–1847)

Felix Mendelssohn se narodil v Hamburku v rodině bankéře. Jeho děd, filozof Moses Mendelssohn, ještě v mládí zažil opovržení, s jakým se setkávalo židovské obyvatelstvo a život zasvětil osvícenskému hnutí haskala, jehož cílem bylo dosažení občanské a kulturní rovnoprávnosti. Skladatelovi rodiče Abraham a Lea Mendelssohnovi museli roku 1811 se šestiletou dcerkou Fanny, dvoutým Felixem a nemluvnětem Rebekou z Hamburku utéct před Napoleonovými vojsky. Usadili se v Berlíně a zde, v prostředí salonní kultury, k níž se Mendelssohnovi připojili, vyrůstaly děti obklopené hudbou a setkávaly se s váženými osobnostmi; všechny své děti nechal Abraham Mendelssohn protestantsky pokřtít a rodina přijala druhé jméno Bartholdy. Roku 1829 uspořádal Felix Mendelssohn v Berlíně uvedení Bachových *Matoušových pašijí*, považované za milník v dějinách bachovské recepce. Absolvoval téměř tříletou studijní cestu do Anglie, Skotska a po Itálii, několikrát řídil Dolnorýnský hudební festival v Düsseldorfu. Roku 1835 byl jmenován do čela lipského orchestru Gewandhausu, a 3. dubna 1843

slavnostně otevřel v Lipsku konzervatoř (která dnes nese jeho jméno). Mendelssohnův věhlas rostl, jeho klavírní skladby, písně, koncertní přede hry a symfonie pronikly za hranice Německa. Roku 1845 dostal dokonce pozvání do New Yorku, avšak nabídku odmítl. Jen do Birminghamu k premiéře svého oratoria *Eliáš* ještě následujícího roku jel. Dne 14. května 1847 náhle zemřela Mendelssohnova milovaná sestra Fanny. Z této rány už se nevzpamatoval a 4. listopadu téhož roku podlehl mozkové mrtvici.

Leoš Janáček

(1854–1928)

Ke svému jedinečnému stylu dospěl hukvaldský rodák Leoš Janáček po trnité cestě až po padesátce. Již v raném dětství projevoval mimořádnou muzikalitu, byl proto v jedenácti letech poslán k výchově do fundace v augustiniánském klášteře na Starém Brně, kde se jeho hudebního vzdělávání ujal Pavel Křížkovský. Později se zdokonaloval na pražské varhanické škole a na konzervatořích v Lipsku a ve Vídni. Brzy se stal jednou z nejvýraznějších osobností hudebního Brna – mj. působil jako sbormistr Filharmonického spolku Beseda brněnská a vyučoval na učitelském ústavu. Roku 1881 spoluzakládal varhanickou školu a stanul v jejím čele. Po jejím přerodu v konzervatoř v roce 1919 byl krátce také jejím ředitelem, než byl v roce 1920 jmenován profesorem mistrovské školy skladby na Pražské konzervatoři s působností v Brně. Na počátku Janáčkovy proměny z konzervativce na zřejmě nejprogresivnějšího evropského skladatele své generace stojí jeho badatelský zájem o folklor. Jeho první tvorba inspirovaná lidovou hudbou měla podobu konvenčně zpracovaných stylizací tanců a písní. Poté

začal nezvyklé folklórní postupy integrovat do vlastního skladatelského projevu. Za zlom v jeho vývoji bývá považována opera *Její pastorkyňa*, poprvé provedená v Národním divadle v Brně v roce 1904. Janáčkem vysněné uvedení opery pražským Národním divadlem v roce 1916 a vídeňskou Dvorní operou roku 1918 stály na počátku jeho veřejného uznání a mezinárodní proslulosti. Ve 20. letech vytvořil Janáček svá vrcholná díla – opery *Káťa Kabanová*, *Příhody lišky Bystroušky*, *Věc Makropulos* a *Z mrtvého domu*, *Glagolskou mši*, mužský sbor *Potulný šílenec*, *Sinfoniettu* či smyčcový kvartet *Listy důvěrné*. Navzdory skladatelovu pokročilému věku jsou naplněna mladickou energií a novátorskými postupy.

Josef Suk

(1874–1935)

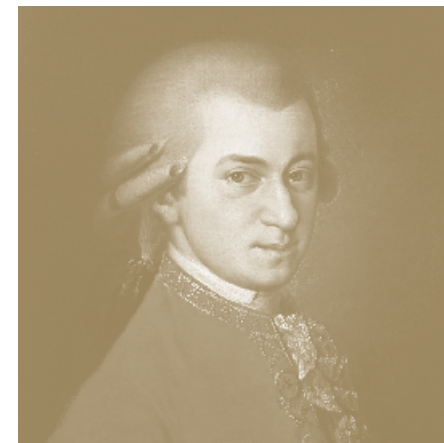

Josef Suk byl jako mimořádně talentovaný přijat už jako dvanáctiletý na Pražskou konzervatoř, kde studoval housle u Antonína Bennewitze a skladbu nejprve u Karla Steckera a později Antonína Dvořáka. V komorní třídě violoncellisty Hanuše Wihana vzniklo České kvarteto, soubor, který založil proslulost tzv. české kvartetní školy a v němž Suk působil jako druhý houslista. Od roku 1922 působil jako profesor mistrovské školy Pražské konzervatoře, v letech 1924–26 a 1933–35 byl jejím rektorem. K Sukovým žákům patří výkvět české moderní hudby, Pavel Bořkovec, Jaroslav Ježek, Klement Slavický, Emil Hlobil, Karel Reiner, Miroslav Ponc a řada jihoslovanských studentů, které na Pražskou konzervatoř vedl její moderní trend, krátce u něj studoval také Bohuslav Martinů. Kompozičně navázal Suk na Dvořáka, s nímž ho, jako manželka Dvořákovy dcery, pojil i příbuzenský vztah. Suk je prvním velkým symfonikem české hudby, mistrem instrumentačního umění, ovlivněného hudebním impresionismem, monumentalitou formy a zvukovou barevností se staví vedle

Gustava Mahlera a Richarda Strausse. Jeho symfonie *Asrael* komponovaná pod dojmem dvojího úmrtí, Antonína Dvořáka a manželky Otylky, symfonická báseň *Zrání* a symfonie *Epilog*, k níž, podobně jako Gustav Mahler, připojil vokální složku, patří k reprezentativním dílům české hudby 20. století. Neobyčejnou krásou oplývají jeho scénické hudby k dílům Julia Zeyera (*Radúz a Mahulena*, *Pod jabloní*). V tvorbě pro komorní obsazení a v četné tvorbě pro klavír mohl plně uplatnit své lyrické založení.

Wolfgang Amadeus Mozart

(1756–1791)

Rodina Mozartových pocházela z bavorského Augsburgu, kde se roku 1719 narodil skladatelův otec, houslista, skladatel a hudební pedagog Leopold Mozart. Měl se stát knězem, ale odešel do Salcburku, kde se zapsal ke studiu práv na tamní univerzitě. Jestliže se později podívoval nad vzpurnost svého syna Wolfganga, jistě si musel vzpomenout na vlastní mládí; Leopold Mozart byl po dvou letech studia pro nevhodné chování a zanedbávání docházky z univerzity vyloučen. Své poslání a povolání našel v hudbě. Stal se vícekapelníkem u dvora salcburského knížete arcibiskupa a podnikal vše, co bylo v jeho silách, pro rozvoj mimořádného talentu syna Wolfganga. Mezi roky 1762–1766 procestoval Leopold Mozart s Wolfgangem a jeho o pět let starší sestrou Evropu a prezentoval talent svých dětí u dvorů a ve šlechtických palácích. V dalších dvou letech slavil Wolfgang jako skladatel a klavírista úspěchy ve Vídni, ale také zklamání, když nedošlo k uvedení jeho opery *La finta semplice*. Mezi roky 1769–1773 absolvoval tři cesty do Itálie, v Miláně byly provedeny jeho opery *Mitridate*, *re di Ponto* a *Ascanio di Alba* a svitla naděje, že

by mohl získat místo u generálního guvernéra Lombardie, arcivévody Ferdinanda; ale i z toho sešlo. Leopold Mozart neviděl pro syna jinou možnost, než pevné místo u některého evropského dvora, Salcburk byl pro jeho umění malý. Poslal Wolfganga do Paříže, kam ho tentokrát doprovázela matka, která v Paříži onemocněla a zemřela a Wolfgang se vrátil domů sám. Na jaře 1781 však učinil rozhodný krok. Ať už se udála jeho roztržka se zaměstnavatelem arcibiskupem Colloredem jakkoli, ať byl pověstný „kopanec“ uštědřený vzpurnému skladateli skutečný nebo obrazný, Mozart se postavil na vlastní nohy. Zůstal ve Vídni a v následujících deseti letech zažil okamžiky slávy, ale pocítil také, co působí její věčná průvodkyně závist. Vytvořil díla, z nichž se učí celé generace a nad nimiž nepřestáváme žasnout. Zdánlivá samozřejmost jejich tvaru, domnělá lehkost, zahalená tajemnem geniality, a skladatelova předčasná smrt se staly na prahu romantismu zdrojem četných legend, které žijí vlastním životem. Především však od Mozarta získal hudební svět nesmrtelná díla, která nepřestanou povznášet a těšit.

Gustav Mahler

(1860–1911)

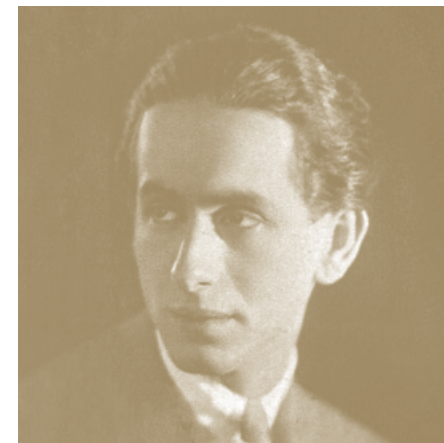

Svým současníkům i následující generaci byl Gustav Mahler znám především jako úspěšný dirigent. Širší veřejnost objevila fakt, že byl také pozoruhodným skladatelem, až kolem roku 1960, kdy se u příležitosti stého výročí skladatelova narození začala znovu provozovat jeho díla. V 70. letech byl Mahler již bezkonkurenčně nejhranějším a nejvíce nahrávaným symfonikem. Kompozičně se soustředil především na symfonie (dokončil jich devět) a na vokální cykly s orchestrem (*Písně potulného tovaryše*, *Chlapcův kouzelný roh*, *Písně o mrtvých dětech*, *Píseň o zemi*). Povinnosti dirigenta a operního ředitele mu dovoľovaly komponovat pouze během divadelních prázdnin. Jeho dílo není početné, je však naplněno neustálým hledáním, je novátorské ve formovém tvaru, v instrumentaci, ve volbě témat. Mahlerovy symfonie jsou úzce spojeny s písňovými cykly a mizí v nich dosud respektovaný rozdíl mezi vokální a instrumentální melodikou (čtyři z jeho devíti symfonií jsou vokální), lidský hlas se stává dalším hudebním nástrojem. V jeho hudbě se často nečekaně střídají závažné

momenty a filozofická hloubka s trivialitou a groteskností, čímž předznamenal pozdější systém kolážové techniky a připravil půdu zejména pro symfonismus Dmitrije Šostakoviče.

Hans Krása

(1899–1944)

Hans Krása se narodil v Praze v rodině advokáta. Kompoziční školení získal u Gerharda Keusslera a zprostředkované informace hovoří o tom, že také u Alexandra Zemlinského. Jako skladatel se představil v květnu 1921 *Orchestrálními písněmi op. 1* na texty *Šibeničních písní* Christiana Morgensterna. V následujících dvou letech se školil v Paříži u Alberta Roussela. Jeho nejzávažnějším dílem je opera *Zásnuby ve snu* podle povídky Fjodora Dostojevského, uvedená 18. května 1933 v Novém německém divadle v nastudování Georga Szélla. Spolupracoval s českými umělci ve spolku Mánes, vytvořil scénickou hudbu ke hře Adolfa Hoffmeistera *Mládí ve hře*, kterou 19. února 1935 uvedlo divadlo „D 35“ E. F. Buriana, a s Hoffmeisterem vytvořil roku 1938 také dětskou operu *Brundibár* pro soutěž, vypsanou Ministerstvem školství a národní osvěty. Politická situace však vyhodnocení soutěže zabránila a opera byla uvedena tajně chovanci židovského sirotčince. Od srpna 1942 byl Krása internován v Terezíně a 16. října 1944 zařazen do transportu do Osvětimi, kde zřejmě o dva dny později zahynul v plynové komoře.

Jeho dílo je těžké zahrnout pod jeden kompoziční směr. Krása čerpal prakticky ze všech soudobých uměleckých podnětů, které jej obklopovaly, včetně populární hudby. K experimentům v podobě atonality či mikrintervaliky však neinklinoval. V Terezíně vznikly *Tři písně* pro baryton, klarinet, violu a violoncello na slova Arthura Rimbauda v překladu Vítězslava Nezvala, *Ouvertura* pro malý orchestr, *Tanec* pro smyčcové trio a *Passacaglia a fuga* pro smyčcové trio. Operu *Brundibár* v Terezíně nově zinstrumentoval a v provedení dětských vězňů byla mnohokrát uvedena. Premiéru původní pražské verze uvedla Škola hudby a zpěvu Jiřiny Markové 25. září 1999 v Divadle Kolowrat.

Ernest Bloch

(1880–1959)

Švýcarský skladatel Ernest Bloch byl v kompozici žákem průkopníka rytmické výchovy Émila Jaques-Dalcroze. Zájem o spojení hudby a pohybu jej vedl ke spolupráci s anglickou tanečnicí Maud Allan, s níž absolvoval roku 1916 turné po Spojených státech a usadil se v New Yorku. Roku 1924 získal americké občanství. V letech 1920–1925 řídil hudební konzervatoř v Clevelandu, 1925–1930 působil v téže funkci v San Francisku. Roku 1930 se vrátil do Švýcarska, ale pod hrozbou nacismu znovu odjel do USA a až do svého penzionování v roce 1952 vyučoval na univerzitě v Berkeley. Blochova hudba prozrazuje vlivy postromantismu, francouzského impresionismu, Gustava Mahlera, Richarda Strausse, později neoklasicismu. Je autorem pozoruhodné opery *Macbeth* podle Shakespeara, komorních skladeb, především se však v jeho díle objevuje židovská tematika; zkomponoval *Izraelskou symfonii* (1916), *Tři židovské písně* pro orchestr (1913), symfonickou báseň *Schelomo* pro violoncello a orchestr (1916), situ

Baal Shem pro housle a klavír (1923), bohoslužbu *Avodath Hakodesh* pro baryton, sbor a orchestr (1930–1933).

Ilse Weber

(1903–1944)

Básnířka, autorka knížek pro děti a amatérská hudebnice Ilse Weber, rozená Herlinger, pocházela z Vítkovic. Koncem dvacátých let vyšly v Ostravě ještě pod jejím dívčím jménem *Pohádky a Povídky pro židovské děti*. Sama zhudebňovala své verše, vyučovala hře na mandolinu, překládala německé pohádky do češtiny a české do němčiny. Roku 1929 se provdala za Williho Webera a stala se matkou dvou synů. Spolupracovala s německým vysíláním Československého rozhlasu, v jehož pořadech četla z vlastních děl. Byla autorkou rozhlasové reportážní hry pro děti o vítkovických uhelných dolech, pro německé dětské vysílání připravila pořad z *Babičky* Boženy Němcové, pořady z českých pohádek ve vlastním překladu aj. Život rodiny rozbila okupace Československa v březnu 1939. Staršího syna Hanuše (nar. 1931) se podařilo v rámci akce „Refugee Children Movement“, organizované Nicholasem Wintonem, dostat přes Velkou Británii do Švédska ke spřátelené rodině. S manželem a mladším synem byla Ilse Weber roku 1942 odvezena do Terezína, kde se starala o děti jako ošetřovatelka. Willi Weber

byl roku 1944 zařazen do transportu do Osvětimi a Ilse Weber se synem šli dobrovolně s ním. Absurdnost doby vyvrcholila tím, že Willi Weber válku přežil, ale jeho žena a synek byli v říjnu 1944 zavražděni v plynové komoře. Willi Weber se po válce se synem Hanušem shledal a našel i básně a notové zápisy své ženy, které před odjezdem do Osvětimi v Terezíně ukryl. Po návratu do vlasti se snažil pozůstalost své ženy zveřejnit, v nové vlně antisemitismu, tentokrát komunistického, však narazil na podezření z propagace „sionismu“. Židovští občané se v novém totalitním režimu stali opět nežádoucími. „Žádný sionismus v naší rodině nebyl, moje máma byla vždycky velice hrdá na to, že je Češka...“, vzpomínal Hanuš Weber. Verše Ilse Weber vydala v Havířově narozená lyrička Berta Kraus-Rosen roku 1964 v Izraeli, roku 1978 se o publikování veršů své matky postaral Hanuš Weber ve Švédsku, kam emigroval po rozbití „pražského jara“ roku 1968.

Programme

Everlasting Hope festival 2021

October 24

State Opera, 7.30 pm

Vilém Veverka – oboe

Vera Talerko – soprano

Jarmila Balážová – mezzo-soprano

Jaroslav Březina – tenor

Miguelangelo Cavalcanti – baritone

Pavel Švingr – bass

Olga Machoňová Pavlů – conductor

State Opera Orchestra

Martina Kociánová – introductory word

Vilma Cibulková, Tomáš Töpfer – reading of the Arnošt Lustig texts

Pavel Haas:

Study for String Orchestra

Suite for Oboe and String Orchestra

(Suite for Oboe and Piano Op. 17, orchestration by Ondřej Kyas)

Furioso – Con fuoco – Moderato

Vilém Veverka

Antonín Dvořák:

Serenade for Strings in E major, Op. 22

(1st and 2nd sentences), *Moderate, Menuetto*, Reminder of conductor Karel Ančerl

Gideon Klein:

Partita

(Trio for violin, viola and cello arranged by Vojtěch Saudek for string orchestra)

Allegro – Lento – Molto vivace

Short reading:

A. Lustig: Adaptation of the short story "The Big White Journey"

Antonín Dvořák:

Když mne stará matka / When My Old Mother

from *Gypsy Melodies Op. 55*

(orchestral version) – Jaroslav Březina

Viktor Ullmann:

Der Kaiser von Atlantis /

Emperor of Atlantis

Reminder of Karel Berman

Aria of Death / Das waren Kriege

Pavel Švingr

Aria of Trommler / Hallo, hallo

Jarmila Balážová

Aria of Bubikopf / Ist's wahr,

dass es Landschaften gibt – Vera Talerko

Aria of Ceasar / Der Kriegt ist aus

Miguelangelo Cavalcanti

Finale *Komm, Tod, du unser werter Gast*

Vera Talerko, Jarmila Balážová,

Pavel Švingr, Jaroslav Březina

Cultural events in Terezín originated in circumstances that the Nazi torturers did not anticipate when they concentrated music and theatre artists of various professions, creators and performers in a narrow space, which was joined by a number of art lovers. Theatre was played, concerts were held, new works were created. Initially secret music productions and improvised performances became a means for the Nazis to escalate the deception hidden under the slogan „The city given to the Jews by the leader“, as they presented the existence of the camp to the outside world. The *Study for strings* was written by the composer **Pavel Haas** for a musical ensemble founded in Terezín by conductor Karel Ančerl. The orchestra played part of it on September 1, 1944 in circumstances that only underlined the absurdity of the phenomenon of cultural life in the concentration camp. At the behest of the Nazis, a propaganda film was made in Terezín, which was to show the „free life of the Jews“ aside from the war; the film also included a performance by the Ančerl Orchestra. (The film's director, German actor and director Kurt Gerron, was taken to Auschwitz after filming and killed in the gas chambers.) Another performance of the *Study for strings* took place on September 13. The composer Viktor Ullmann, whose Terezín music reviews are an important source, wrote: "The study grows entirely from the essence of a string orchestra and sounds good; [...] the ensemble shows the hand of a musician who knows what he wants and can do it as well." The composition was heard in Terezín at least twice more. In mid-October, Pavel Haas, Karel Ančerl and many others were deported to Auschwitz. Ančerl survived and he managed to

gather the manuscripts of Haas's *Study for Strings* after the war, with the exception of a double bass part, which was composed by Haas's pupil and biographer Lubomír Peduzzi; thus the score was reconstructed. The composition reveals the influence of Leoš Janáček, it echoes Haas's opera *The Charlatan* from 1938, but also Moravian folklore and synagogue songs.

Pavel Haas's *Suite for oboe and piano*, adapted for the orchestra by Ondřej Kyas, was perhaps intended as a cantata for solo tenor and orchestra, as Lubomír Peduzzi deduced from the graphic form of the solo voice in the author's sketch and its recitative character. However, the vocal stylization of the voices of wind instruments can also be found in Haas' other compositions, and melodic quotations are no exception in Haas' work. He used the St. Wenceslas chant several times, connecting his archaic form with elements of synagogue singing. Excerpts from the lyrics and the autograph of the *Suite* seem to support Peduzzi's hypothesis that the composer concealed the rebellious text and used eloquent musical quotations intelligible even without the text. In the *Suite for Oboe and Piano*, in addition to the St. Wenceslas chant, he also used the melody of the Hussite song *Who Are God's Warriors*. Ever since Bedřich Smetana connected the St. Wenceslas and Hussite traditions in the cycle of symphonic poems *My Homeland*, both songs became a symbol that was absolutely unambiguous in 1939, when Haas composed the *suite*. The *suite* was created within three months. The composer no longer prepared the transcript and it seems that he still wanted to return to the composition. However, the opportune moment he had been waiting for did not

come. The composition was performed for the first time at a concert held in honour of the composer's memory in Brno on November 30, 1946, performed by oboist František Suchý with piano accompaniment by Ludvík Kundera.

Serenades were originally musical pieces performed by cavaliers in love under the windows of their chosen ones. The instrumental form of the serenade created a cyclical form that mimics such an evening performance. The five-movement *Serenade in E major, Op. 22* was written by **Antonín Dvořák** in less than two weeks in May 1875 and breathes the atmosphere of a happy period in his life. The response to the composer's art began to penetrate beyond the borders of Bohemia, and Czech musicians also helped to spread his compositions. One of them was the violist Alois Buchta, a native of Prostějov and a member of the orchestra of the Vienna Court Opera, who tried to arrange the performance of the *Serenade in E major* with the Vienna Philharmonic. At the beginning of September, Dvořák sent the orchestral parts of the composition to Vienna and wrote to Buchta that he would be satisfied, as long as the conductor of the orchestra, Hans Richter says, „that he likes the composition.“ Richter, later performed a number of Dvořák's works, but his offer to perform the *Serenade* did not succeed at that time. It was performed for the first time on December 10, 1876 under the baton of conductor Adolf Čech and the Philharmonic Orchestra, which consisted of orchestral players from the Czech Provisional and German Estates Theaters. In 1878, before being published in print by the Berlin publishing house Bote & Bock, Dvořák made minor revisions to the com-

position. Dvořák's *Serenade* also became part of the repertoire of Ančerl's Terezín Orchestra. Among other things, it was mentioned there on September 13, 1944, together with the premiere of Pavel Haas's *Study for Strings* and *Meditation on St. Wenceslas Chorale* by Josef Suk. Regarding the conductor's performance, Viktor Ullmann wrote: "Karel Ančerl can do a lot; that he put this body together and raised them is a proof of his qualities, but also of his superhuman patience. "And to Dvořák's composition: "Dvořák's famous *Serenade* won the hearts of the listeners, as everywhere. It is a wonderful example of musical genius, Dvořák is one of the few masters of the endless stream of sculptural, clear ideas, as is the case with Bach, Mozart and Schubert. „

The song "Songs my Mother Taught Me" is the most famous from Dvořák's *Gypsy Melodies* cycle, Op. 55, composed in 1880. The source of the texts is the poetry collection of the same name by Adolf Heyduk. Idealized motifs from the life of the nomadic Gypsy nation were among the most frequently used in the Romantic period by composers such as Liszt and Brahms, and were related to the search for folk and national roots. Tenor Gustav Walter, a native of Bílina in North Bohemia and a member of the Vienna Court Opera, asked Dvořák to compose some songs. Heyduk translated his poems into German and Dvořák composed directly on the German text. Walter sang the song „Songs my Mother Taught Me“ for the first time on February 4, 1881 in Vienna, and „he achieved a very interesting composition with a special charm and a wonderfully poetic performance of penetrating success.“

The last completed composition by **Gideon Klein** was the *String Trio*. He completed it on October 7, 1944, nine days before being transported to Auschwitz. Klein performed as a pianist in Terezín and composed. It has long been thought that it was in Terezín that he mastered the technique of composition and matured as a composer. However, the discovery of his early compositions in a suitcase confirms that he came to Terezín as an accomplished composer, to whom the conditions there – in the words of his fellow prisoner Viktor Ullmann – provided him with a „school of form“. Before being transported to Auschwitz, Klein left his compositions in Terezín, so most of them miraculously survived. The *String trio* is connected by a double bond with the folk music of Klein's Moravian birthplace. The first bond was the relationship to national traditions experienced by the young generation inspired by Vítězslav Novák, Leoš Janáček and Alois Hába, the second bond was a consciously evoked reminder of a lost home. In the first movement of the trio, the folk element predominates mainly in the rhythmic component. The second movement consists of eight variations on the Moravian song *Kněžedubská veža* with typical Moravian harmony, the final movement is again based primarily rhythmically and regardless of the circumstances under which it was created, it does not lack youthful humor. The arrangement for string orchestra, which he called *Partita*, was created in 1990 by the composer Vojtěch Saudek (1951–2003).

In the one-act opera *Der Kaiser von Atlantis* (Emperor of Atlantis), **Viktor Ullmann** and librettist Petr Kien (1919–1944) created a variant of the fairy tale about the "death of a godfather". In their anti-war

work, the Emperor unleashes a war of all against all, but Death refuses to perform his duty, people on the battlefields suffer but cannot die. Death places a condition: it will deliver the dying, but the Emperor must surrender first. The role of Death was written for Ullmann's fellow prisoner Karel Berman (1919–1995), later a member of the National Theatre in Prague. The work combines elements of commedia dell'arte, singspiel, cabaret, revue and modern music-declamation theatre, featuring characters from various eras. The Girl and the Soldier represent the present, the character of Harlequin comes from the Middle Ages, Death is timeless, the Emperor is a symbol of power, ruthlessness and pride that is still very much with us today. The character called Bubikopf belongs to the 20th century (the name points to the fashion of Ullmann's hairstyles today), Drummer is an announcer of news from the non-technical past, Tlampač represents the mechanization of power. The performance of the opera *The Emperor of Atlantis* was originally scheduled for May 1, 1944, but rehearsals dragged on and were stopped in July 1944; the reason is not entirely clear, but it is clear from the surviving sources that Ullmann was still working on the opera. As early as mid-1944, news of the defeat of the Wehrmacht had penetrated Terezín and raised in prisoners hope for an early end to the war. This explains Ullmann's almost hectic editing work. In the autumn, mass transports to Auschwitz began. Ullmann's compositions composed in Terezín were preserved by his fellow prisoner, philosopher and art historian Emil Utitz (1883–1956), who handed them over to the writer Hans Günther Adler (1910–1988), the author of one of the first works on Terezín. After Adler's death, this

part of Ullmann's estate passed to the Sacher-Stiftung in Basel. The opera *Der Kaiser von Atlantis* was first performed in 1975 in Amsterdam by English conductor Kerry Woodward. The authentic version was performed on April 22, 1992 in Saarbrücken and the following year in a production by ARBOS from Klagenfurt, which also performed the opera in Prague. The Czech premiere (translated by Martin Stolbenek) was presented on December 6, 1995 by the National Theatre at the Kolowrat Theatre.

Olga Machoňová Pavlů

Olga Machoňová Pavlů studied piano, composition, conducting, choral conducting and singing at the Prague Conservatory. In 1991, she went on a study visit to Switzerland, where her next focus was significantly influenced by conductor Manfred Honeck and where she lives today. In 1997 she became a finalist in the international conducting competition in Besançon, France, and twice received the Swiss Cultural Foundation Award. In 2006, she was awarded the „Significant Czech Woman Abroad” prize by the Senate of the Czech Republic, the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic and Charles University. She has conducted a number of foreign orchestras (Basel Symphony Orchestra, Radio Symphony Orchestra in Stuttgart, orchestras in Biel, Winterthur, etc.), in the Czech Republic PKF – Prague Philharmonia, Moravian Philharmonic Olomouc, Bohuslav Martinů Philharmonic, etc. She has also performed at the Zurich Opera, the Prague State Opera and the Estates Theatre. He promotes the work of Vítězslava Kaprálová.

Vilém Veverka

Oboist Vilém Veverka graduated from the Prague Conservatory and the Academy of Performing Arts in Prague. A major impetus in his artistic development was his performance in the Gustav Mahler Jugendorchester youth ensemble and his subsequent studies with the leading German oboist Dominic Wollenweber in Berlin. His professional development was significantly enriched by two years of work with the Berlin Philharmonic. In 2003, he won one of the most prestigious oboe competitions, the Sony Music Foundation in Tokyo. His repertoire includes works of all styles from the Baroque to the present. He collaborates with important Czech and foreign orchestras. He recorded and performed in Czech premieres a number of compositions of the second half of the 20th century (L. Berio, B. Britten, E. Carter, M. Feldman, W. Rihm, I. Yun, B. A. Zimmermann), including concerts by Bohuslav Martinů and Kopelent. He made the first Czech complete recording of Twelve Fantasies for G. Philipp Telemann's oboe solo as Ensemble Berlin-Prag, which he co-founded in 2011, the first collective performance of JD Zelenka's Trio Sonatas. Vilém Veverka is the artistic director of the Philharmonia Octet ensemble and ambassador of the French company Buffet-Crampon.

Vera Talerko

Lithuanian soprano Vera Talerko graduated from the Academy of Music and Theatre in Vilnius and took part in a number of master classes. She is a laureate of competitions organized in her homeland (1st prize of the competition in Vilnius 2015) and international interpretation competitions (Berlin, 2nd prize; Kaliningrad, 3rd prize). Since the 2016/17 season, she has been a soloist at the Norwegian National Opera in Oslo, where she has played, for example, the roles of Lola (*Cavalleria rusticana*), Frasquita (*Carmen*), Marzellina (*Fidelio*) and Musetta (*La Bohème*). In 2017, she was a guest at the Rossini Festival Bad Wildbad in Germany. She dedicates herself to opera and concert singing.

Jarmila Blážová

Mezzo-soprano Jarmila Balážová studied at the conservatory in Bratislava and at the Janáček Academy of Performing Arts in Brno, in 2015 she completed a study stay in Warsaw. She is the winner of singing competitions, she collaborates with Slovak ensembles of baroque music Il Cuore barocco, Solamente naturali or Musica Aeterna. She participates in various art projects in cooperation with Opera Diversa, Brno Contemporary Orchestra, International Choir Academy Lübeck, L'armonia terrena. In 2020, she performed in Janáček's *Glagolitic Mass* at a concert with the orchestra and choir of the Accademia Nazionale di Santa Cecilia in Rome under the baton of Jakub Hrůša.

Miguelangelo Cavalcanti

The Austro-Brazilian baritone Miguelangelo Cavalcanti studied in his homeland and continued in Europe. He got his first job at the Teatro Nacional de São Carlos in Lisbon. He has been a guest at the Théâtre Royal de la Monnaie in Brussels, Leipzig, Hamburg, Cologne and Basel, as well as in Prague, for the first time as Guglielmo in *Così fan tutte* in 1992. From 1995 to 2001 he was a soloist at the Graz Opera, 2004–2011 Prague State Opera, since January 2012 he has been a soloist at the Opera of the National Theatre. His last role on this stage so far is Monterone in a new production of Verdi's *Rigoletto*. He has toured several times in China and Japan, performed at opera festivals in South Korea and in Singapore, Salzburg, Bonn, concerts in England, France, Switzerland and Poland. In 2015, he led his own master classes in Brazil. He also interprets the song repertoire.

Pavel Švingr

Pavel Švingr studied at the Academy of Performing Arts in Prague and at the University of Music and Theatre Arts in Vienna. He won awards in the Antonín Dvořák International Singing Competition in Karlovy Vary (2009) and the 1st prize in Berlin (2011). In 2010 he made his debut in Pilsen, collaborated with theatres in Liberec and České Budějovice, and in 2013 he was a guest at the summer festival at Alden Biesen Castle in Belgium. In 2013–2015 he was engaged in the North

Bohemian Theatre in Ústí nad Labem, from where he moved to the Opera of the National Theatre in Prague. He is also intensively involved in concert activities. He is the holder of the National Theatre Director's Award for artists under 35.

Jaroslav Březina

Jaroslav Březina belongs to opera and concert soloists with an extensive repertoire of music of various stylistic periods. Since 1993, he has been a soloist at the Opera of the National Theatre in Prague, where he has created countless roles in the tenor repertoire. He participated in the recording of Jan Dismas Zelenka's coronation opera *Sub olea pacis et palma virtutis*, which won the Cannes Classical Awards in 2002. He has been a guest at the Teatro Reggion in Turin and London. One of the key items in his repertoire is Janáček's *Notebook for Anna*, which he performed many times on domestic stages, and also performed with him at the Teatro Real in Madrid. He is the holder of the Thalia Award for 2015.

October 26

Church of St. Lawrence, 7.30 pm

Adam Skoumal – piano recital

Johann Sebastian Bach:

Largo from Sonata BWV 529

(arranged by Samuil Feinberg)

Karel Berman:

Reminiscences –

piano suite, solo performance

Occupation, Auschwitz – death factory,

Lonely-Lonely

Felix Mendelssohn Bartholdy:

Songs Without Words op. 4

1. *Es dur op. 53 No. 2 Allegro non troppo*

2. *Is moll op. 30 No. 6 Venetianisches Gondellied / A song by a Venetian gondolier*

3. *A dur op. 102 No. 5 Allegro vivace*

Leoš Janáček:

Sonata 1.X.1905 (From the Street)

Foreboding (Con moto)

Death (Adagio)

Josef Suk:

Spring op. 22a

Spring – Breeze – In expectation –

**** (attacca) – In longing*

The prologue to the festival will be performed by Adam Skoumal, an award-winning pianist (Prague Spring International Music Competition), a chamber music player in high demand, and increasingly appreciated as a composer. His renditions will include the searing witness account of Karl Berman's *Reminiscences Suite*, reflecting the experience of a concentration and extermination camp. Leoš Janáček's *Sonata* is charged with similar harrowing tension. These compositions are followed by two works offering the opposing state, "Everlasting Hope": lyrical *Songs Without Words* by Felix Mendelssohn Bartholdy, and *Spring* by Josef Suk.

November 4

Michnův Palace, 7.30 pm

Graff Quartet

Wolfgang Amadeus Mozart:
String Quartet in d moll KV 421

Allegro
Andante
Menuetto. Allegretto
Allegretto ma non troppo

Gideon Klein:
Fantasy and Fugue for String Quartet
Fantasy. Lento – Andante cantabile – Largo
Fugue. Largo

Wolfgang Amadeus Mozart:
Adagio and Fugue in C moll for string quartet KV 546

Viktor Ullmann:
String Quartet No. 3
Allegro moderato – Presto.
Scherzo with Trio – Tempo I. – Largo
(quasi Fuge) – Rondo-Finale mit Coda.
Allegro vivace e ritmico

The string quartet in D minor KV 421 by **Wolfgang Amadeus Mozart** was composed in June 1783 in Vienna. It is part of the six quartets with which Mozart paid tribute to Joseph Haydn. An unusual element is the clash of dissonance in the development section of the first movement and the serious but resigned conclusion. The second movement is characterized by steep contrasts of moods and dynamics. The third movement

is no a rococo minuet – only its middle section brings relief. The final variation movement has a touch of dance motives, but ends on a dramatic coda. Mozart's *Adagio and fugue KV 546* for string quartet dates from June 26, 1788 and is a reworking of the fugue for two pianos from 1783.

Gideon Klein was not allowed to complete his studies in musicology at Charles University, but his study of Mozart's early string quartets which demonstrate Klein's understanding of Mozart's musical thinking, has been preserved. But his study of Mozart's also was important for Klein's own compositional work. *Fantasy and Fugue for string quartet* was composed in Terezín in 1942–1943. Both movements are polyphonically based and testify to the composer's compositional maturity.

The first two string quartets by **Viktor Ullmann** which he wrote in 1927 and 1936, have unfortunately not been preserved. *String Quartet no. 3* was written and completed in Theresienstadt on January 23, 1943 and it was preserved in manuscript. The formal construction of the quartet is based on the then frequently used principle of a single movement work divided into parts. The music clearly reflects Ullmann's feelings and thoughts at the time, it contains action, resistance to evil, as well as the will to live and hope.

November 5

Church of St. Simon and Jude, 7.30 pm

Philharmonia Octet
Vilém Veverka – oboe
Monika Fürbach Boušková – oboe
Irvin Venyš – clarinet
Karel Dohnal – clarinet
Ondřej Vrabec – French horn
Přemysl Vojta – French horn
Martin Petrák – bassoon
Václav Vonášek – bassoon

Roman Janál – baritone

Gideon Klein:
Divertimento for wind instrument octet
Tempo di marcia – Allegretto scherzando –
Adagio – Allegro

Gustav Mahler:
Boy's Magic Horn
(arranged by Tomáš Ille)
Der Schildwache Nachtlid /
The Sentinel's Nightsong
Wo die schönen Trompeten blasen /
Where the Fair Trumpets Sound
Urlicht / Primeval Light
Das irdische Leben / The Earthly Life
Es sungen drei Engel /
Three Angels sang a sweet air
Des Antonius von Padua Fischpredigt /
St. Anthony of Padua's Sermon to the Fish
Rheinlegendchen / Little Rhine Legend
Lied des Verfolgten in Turm /
Song of the Persecuted in the Tower

Gustav Mahler found inspiration for *Des Knaben Wunderhorn* (Boy's Magic Horn), a series of songs, in a collection of German poetry bearing the signatures of two representatives of German romanticism: Achim von Arnim and Clemens Brentano. Mahler incorporated motifs from these songs into his later symphonies. Klein's *Divertimento* was composed after the German invasion of Czechoslovakia, when the composer, then a young student, was expelled from his university studies in musicology once the Nuremberg Laws took effect in the Protectorate of Bohemia and Moravia. He had two years remaining before his transport to Terezín, and a mere six years until his death in the Fürstengrube concentration camp. *Divertimento*, one of his most balanced compositions, shows the influences of Janáček and Schönberg but also contains neoclassical elements, as well as Moravian folk songs.

November 7

Estates Theatre, 11.00 am

Prague Children's Opera

Hans Krása: *Brundibár*

Although Hans Krása's opera *Brundibár* (Bumble Bee), about children and for children, was not written in a concentration camp, it was performed nearly 60 times in the Theresienstadt ghetto. It was an important experience for both the performers and the spectators, and today the Bumble Bee is Hans Krása's most-played composition. Michaela Vidláková, who saw the Bumble Bee in Theresienstadt when she was six years old, will present her authentic memory of the experience.

Is opera suitable for children? Yes, it is. Do they enjoy it? Yes, they do. Can they sing it? Yes, they can. The Prague Children's Opera has shown this over the past twenty years. Prof. Jiřina Marková-Krystlíková, a solo singer of the National Theatre's opera in Prague and a voice teacher, started the group in 1999 as an ensemble of young solo singers drawn from voice students. The children have studied a number of opera programmes, often in Italian or German. Recordings on CD are in high demand, featuring hits such as the Czech Christmas Mass by Jan Jakub Ryba, arias by Mozart, songs from mini-operas by Zdeněk Svěrák

and Jaroslav Uhlíř, and also *Brundibár* (Bumble Bee) by Hans Krása, and, mainly, the entire series "We Enjoy Opera" (also featured as a TV series). The Bumble Bee by Hans Krása was also released on a DVD.

The Prague Children's Orchestra was extremely well received by both spectators and professional critics on tours to the Konzerthaus in Vienna (2004), Aichi Province (Japan) during Expo 2005, and Bayreuth (Germany) in 2005. The Bumble Bee opera was a great success at the European Opera Days in Paris at the Bastille, in the Teatro Comunale in Bologna, and in Dortmund.

November 10

Villa Winternitz, 7.30 pm

Assoc. Prof. Vojtěch Blodig, CSc. – lecturer

Dr. Zuzana Peterová – lecturer

Kristina Fialová Nouzovská – viol

Lecture:
Life with Music in Theresienstadt

Johann Sebastian Bach:
Preludium G dur ze Suity č. 1 (BWV 1007)

Gideon Klein:
Lullaby and Preludium

A lecture by Assoc. Prof. Vojtěch Blodig, CSc., Deputy Director, Terezín Memorial, and Dr. Zuzana Peterová on the topic of the Theresienstadt ghetto during World War II, and everyday life in those gruelling times and inhuman conditions.

November 23

Spanish Synagogue, The Jewish Museum in Prague, 7.30 pm

Bente Kahan – vocals, guitar
Ronen Nissan
Leopoldinum Orchestra

Oy, Lernen

(text and music anonymous)

Ernest Bloch:

Nigun

(edited by Christian Danowicz)

Terezín cabaret songs

(edited by Ronen Nissan)

Als ob / The 'As if' Town

(lyrics: Leo Strauss, music: anonymous)

Wir reiten auf hölzernen Pferden / Carousel

(lyrics: Manfred Greifenhagen, music: Martin Roman)

Ich bitte, nicht lachen /

I ask most politely

(lyrics: Leo Strauss, music: Imre Kalman)

Theresienstädter Fragen /

Theresienstadt Questions

(lyrics: Leo Strauss, music: anonymous)

Viktor Ullmann:

Variations and Fugues on a Hebrew Song

(edited by Ronen Nissan)

Ilse Weber / Bente Kahan

(edited by Ronen Nissan)

Ein Koffer spricht / The Talking Suitcase

Die Kartoffelschälerin / The Potato Peeler

Brief an mein Kind / Letter to My Child

(music by Bente Kahan and

Dariusz Świnoga)

Polentransport / Transport to Poland

Tadeusz Różewicz:

Poems written after World War II

(music by Bente Kahan, English translation

by Joanna Trzeciak, edited by Dariusz

Świnoga)

In the Middle of Life

Survivor

Bente Kahan

Bente Kahan is an actress, performer and musician of Jewish origin. Born in Oslo, she studied acting in Tel Aviv and New York. Her first artistic contracts were with Habima, the Israeli national theatre, and the National Theatre of Norway. Bente's father was a rabbi from Romania who survived Auschwitz, and her mother managed to flee to Sweden. Her roots inspired her to explore Judaism and the Holocaust. As an author of one-woman shows and musical concerts, she brings Yiddish, Hebrew and Ladino to life on stage. Bente founded Dybbuk, a theatre in Norway, introducing successful projects such as Yiddishkayt, Farewell Cracow, Voices from Theresienstadt and Home.

Bente Kahn now lives in Wrocław, having been invited to act as the Director of the Centre for Jewish Culture and Education. In 2006, she established a foundation striving for mutual respect and human rights from the perspective of the Holocaust. Among the foundation's great achievements was the reconstruction of the only surviving synagogue in Wrocław, completed in 2010. Bente's activities earned her the Knight's Cross of the Order of Merit of the Republic of Poland, and the Wrocław Mayor's Award.

Realizováno ve spolupráci s Národním divadlem v rámci projektu Musica non grata
s podporou Velvyslanectví Spolkové republiky Německo v Praze

Národní divadlo

Velvyslanectví
Spolkové republiky Německo
Praha

Generální partner

X ALEF

Další partneři

MINISTERSTVO
KULTURY

Accolade

Podporovatelé

Státní fond kultury ČR

Záštitu převzali

Ministryně pro místní rozvoj ČR, paní Klára Dostálová

Ministr kultury ČR, pan Lubomír Zaorálek

Předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, pan Radek Vondráček

Předseda Senátu Parlamentu ČR, pan Miloš Vystrčil

Předseda Ústavního soudu ČR, pan Pavel Rychetský

Hejtman Ústeckého kraje, pan Jan Schiller

Partner koncertu dne 24. října 2021

Partneři koncertu dne 23. listopadu 2021

Poděkování

Ing. David Borges

a dalším dárcům, kteří si nepřáli zveřejnění svého jména

